

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE DENİZDEN VERİLEN LOJİSTİK DESTEĞİN BATI CEPHESİ'NDEKİ ZAFERLERE ETKİSİ

Öz: Birinci Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti için sona erdiren Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip, antlaşma hükümlerini gerekçe gösteren İtilaf Devletleri, Anadolu'nun birçok yerini işgal etmiştir. Vatanın savunması ve milletin özgürlüğü için Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başlatılan Millî Mücadele neticesinde düşman yurttan kovulmuştur. 1919-1922 yılları arasında cereyan eden ve ordu-millet dayanışmasının en iyi örneklerinden birini oluşturan Millî Mücadele süresince, kara ordusunun yanı sıra denizci subay ve sivillerin gösterdiği azim ve kahramanlıklar da düşmanın yurttan çıkarılmasında büyük önem taşımaktadır. Silahlı mücadele açısından özellikle Batı Cephesi'nin lojistik desteğinin sağlanmasında, deniz teşkilatı tarafından Karadeniz'de yapılan nakliyat belirleyici rol oynamıştır.

Karadeniz'deki lojistik faaliyetlere destek vermek amacıyla denizci subaylar tarafından Ankara'da Millî Müdafaa Vekâleti (Millî Savunma Bakanlığı) teşkilatı içerisinde Umur-u Bahriye Müdürlüğü teşkil edilmiştir. Müdürlük tarafından emrindeki sahil teşkilatı, az sayıdaki gemi ve sivil gemiciler ile İstanbul, Trabzon ve Batum'dan taşınan yaklaşık 300.000 ton malzeme Batı Cephesi'ne ulaştırılmıştır.

Bu makalede; Millî Mücadele'nin kazanılmasında Batı Cephesi'ne denizden sağlanan lojistik desteğin etkisi; arşiv belgeleri, Genekurmay Başkanlığının Türk İstiklal Harbi serisinde yer alan çalışmalar ve literatürdeki çeşitli araştırmalar ile döneme tanıklık etmiş asker ve sivil kişilerin anılarından istifade edilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada nitel, nicel ve karşılaştırmalı yöntem kullanılarak kaynaklar analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Bahriye, Umur-u Bahriye Müdürlüğü, Denizden Lojistik Destek, Batı Cephesi.

THE IMPACT OF SEABORNE LOGISTIC SUPPORT PROVIDED DURING THE TURKISH WAR OF INDEPENDENCE ON THE VICTORIES OF WESTERN FRONT

Abstract: After the signing of the Armistice of Mudros, which ended the First World War for the Ottoman State, the Entente States, citing the provisions of the treaty, occupied many parts of Anatolia. The enemy was expelled from the country as a result of the Turkish War of Independence launched under the leadership of Mustafa Kemal Pasha for the defence of the homeland and the freedom of the nation. During the Turkish War of Independence, which lasted between the years of 1919-1922 and constituted one of the best examples of army-nation solidarity, the determination and heroism shown by the land

Deniz Aytan

(Dz. Kur. Yb.)

<https://orcid.org/0000-0003-4798-9138>

daytan87@yahoo.com

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Geliş Tarihi: 10.08.2024

Kabul Tarihi: 26.12.2024

Özgün Makale

DOI: 10.46953/askeritarih.1531319.

army as well as naval officers and civilians were of great importance in the expulsion of the enemy from the country. In terms of the armed struggle, especially in providing logistic support for the Western Front, the transportation carried out by the naval corps in the Black Sea played a decisive role.

In order to support the logistic activities in the Black Sea, the Naval Affairs Directorate was established by naval officers within the organization of the Ministry of National Defence in Ankara. The Directorate delivered to the Western Front the coastal corps and a small number of ships and sailors under its command together with approximately 300,000 tons of supplies transported from Istanbul, Trabzon and Batumi.

This article tries to explain the effect of the logistic support provided to the Western Front from the sea on the victory of the Turkish War of Independence by utilizing archival documents, studies in the Turkish War of Independence series of the General Staff, various studies in the literature and the memoirs of military and civilian people who witnessed the period. In the study, qualitative, quantitative and comparative methods were used to analyze the sources.

Key Words: Turkish War of Independence, Navy, Naval Affairs Directorate, Seaborne Logistic Support, Western Front.

Giriş

Osmanlı Devleti, dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak ayrılmış, silahlı çatışmaları bitiren Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmıştır. Mütarekede; Osmanlı ordu ve donanmasının silahsızlandırılması, Boğazların açılması ve kontrolü, boşaltılacak yerler ve teslim olacak kuvvetler, İtilaf Devletlerinin denetim ve güvenliği hakkında son derece ağır hükümler bulunmaktadır.¹

İtilaf Devletleri mütareke sonrasında; Suriye, Irak, Boğazlar bölgesi, Batı Anadolu, Güneybatı Anadolu'da gerek siyasi ve gerekse askerî yönden antlaşma esasları dâhilinde işgallere başlamıştır. Osmanlı orduları, bir taraftan terhis işleriyle uğraşırken diğer taraftan da kadro düzenlemelerine girişmiş, güneyde Arap ülkeleri ile Batı Trakya'yı terk ederek Anadolu hudutları içine çekilmiş ve kara ordusu dokuz kolordu hâlinde yeniden teşkilatlandırılmıştır.²

¹ Salâhi R. Sonyel; Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 9-10. Halil İnalçık, Akademik Ders Notları, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016, s. 70. Sina Akşin; Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 118-119.

² Necmi Koral; Remzi Önal, Rauf Atakan, Nusret Baycan ve Selahattin Kızıllırmak; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik X ncu Cilt, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985, s. 581.

Savaş sonunda Osmanlı ordusunun elinde kalan silah mevcudu Tablo-1’de sunulmuştur:

Piyade tüfek durumu	
Kolordu birliklerinin elinde	68.631
Depolarda	643.905
İtilaf Devletlerine teslim edilen	78.638
Ağır makineli tüfek durumu	
Kolordu birliklerinin elinde	331
Depolarda	3.787
İtilaf Devletlerine teslim edilen	1.370
Topların durumu	
Kolordu birliklerinin elinde	82 sahil ve kale topu (doğu bölgesinde) 200 sahra ve dağ topu
Depolarda	152
İtilaf Devletlerine teslim edilen	454
Piyade ve top cephane durumu	
Ordunun birlik ve depolarında	98.887.911 toplam piyade cephanesi 12.317.450 işgal altında bulunmayan birlik ve depolarda 86.570.461 işgal altında bulunan birlik ve depolarda 1.519.918 toplam top cephanesi 248.958 işgal altında bulunmayan birlik ve depolarda 1.270.960 işgal altında bulunan birlik ve depolarda

Tablo-1: Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı Ordusunun Silah ve Cephane Durumu³

³ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik X ncu Cilt, s. 583-584. Cevdet Timur, Rauf Atakan, Alişan Berktaş ve Veli Ertekin; Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923), Ankara, 1975, s. 96.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2024, Sayı 36: 151-191

Antlaşma hükümlerinin donanmaya etkisine yönelik olarak; deniz üsleri, tersaneler ve onarım tesisleri işgal güçlerinin kontrolüne geçmiş, Boğazlar bölgesindeki tahkimatlar tahrip edilmiş, harp gemileri, silah ve cephanesi teslim alınarak topların nişangâh ve kamaları sökülmüş ve Haliç'te enterne⁴ edilmiş, Yavuz zırhlısı İzmit'te enterne edilmiş, denizci erlerin büyük çoğunluğu terhis edilmiş, subaylar çoğunlukla görevden uzaklaştırılmıştır.⁵

Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali bölgesel olarak kıvılcımlanan bağımsızlık ateşinin tüm Anadolu'da yanmasını sağlamıştır.⁶ İşte bu vaziyet içerisinde Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa, Dokuzuncu Ordu Müfettişi sıfatıyla 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmıştır. Bu tarih, Milli Mücadele'nin başlangıcı kabul edilmektedir.⁷

Milli Mücadele'nin kazanılmasında özellikle Batı Cephesi'nde Yunanlara karşı mücadele eden ordunun savaşma gücünü belirleyen silah ve cephanesi mevcutları hayati önem taşımıştır. İhtiyaç duyulan harp malzemesinin mücadelenin her döneminde tamamlanması ve ikmal yollarının aksaksız işletilmesi galibiyetin anahtarı olmuştur. Savaşın sona ermesiyle Mustafa Kemal Paşa harbin kazanılmasında lojistiğin önemini "*Zaferi, denizi kontrol altında tutan, ihtiyacı olan şeyi ihtiyacı olduğu zaman, istediği yere ulaştırabilen ülke kazanır.*" sözüyle vurgulamıştır. Bu kapsamda; Batı Cephesi'nin denizden lojistik desteğinde asker ve sivil Türk denizcileri, üstün gayretler sergileyerek savaşın kazanılmasında ve vatanın düşmandan temizlenmesinde büyük rol oynamışlardır.

Bu makalenin amacı, Milli Mücadele'nin kazanılmasında Büyük Millet Meclisinde (TBMM) kurulan bahriye teşkilatı koordinesinde asker ve sivil denizciler tarafından yapılan denizden lojistik destek faaliyetlerinin Batı Cephesi'ne etkisini ortaya koymaktır. Bu kapsamda; birinci bölümde TBMM'de bahriye teşkilatının kurulması ve Karadeniz'de denizden nakliyatın başlaması, ikinci bölümde malzeme ve personel temin faaliyetlerinde karşılaşılan zorluklar ve temin kaynakları, lojistik nakliyatın işletilme usulleri ve denizden taşınan malzeme ile İnönü Muharebeleri, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz döneminde Batı Cephesi birliklerinin silah ve mühimmat miktarları karşılaştırmalı analiz edilmiştir. Çalışmadaki lojistik desteğin kapsamı; denizden yapılan nakliyatta her çeşit ikmal malzemesi taşıdığından, kara

⁴ Enterne= gözaltına almak, etkisiz hâle getirmek (<https://sozluk.adalet.gov.tr/enterne>) (Erişim tarihi: 8.10.2024).

⁵ Saim Besbelli ve İhsan Göymen; Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1964, s. 7-9.

⁶ İsmail Ediz; Diplomasi ve Savaş, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015, s. 190.

⁷ Sonyel; age., s. 69.

muharebesinde esas ateş gücünü teşkil eden silah ve mühimmat miktarları esas olacak şekilde sınırlandırılmıştır.

1. Millî Mücadele'nin Başlaması ve TBMM'de Bahriye Teşkilatının Kurulması

a. Millî Mücadele'nin Deniz Stratejisi

TBMM'nin açıldığı günlerde Anadolu topraklarında 38.000 İngiliz, 59.000 Fransız, 17.900 İtalyan ve 90.000 kişilik Yunan askerî birlikleri konuşlandırılmıştır. Bu nedenle TBMM, 200.000 kişilik bir işgal kuvvetine karşı hazırlanmak zorunda olmakla birlikte güney bölgesinde Fransız işgalini destekleyen 10.000 Ermeni'ye ve Karadeniz'de 20-30 bin Pontuscu Rum'a karşı da tedbir almak zorunda kalmıştır.⁸ Mustafa Kemal Paşa, Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak Samsun'da göreve başlamayı müteakip bölgede İngiliz askerlerinin gözetimi altındaki Rum ve Ermenilerin, kurdukları çetelerle Türklere karşı düşmanca davranışlar geliştirdiğini ve ayrılıkçı faaliyetler içerisinde bulduklarını yerinde gözlemlemiş ve bunu Harbiye Nezaretine gönderdiği telgraflarla rapor etmiştir.⁹

Millî Mücadele'nin kazanılması için ordunun silah ve cephane ihtiyacının giderilmesi hayati önem taşımıştır. Anadolu'da herhangi bir endüstri merkezi bulunmadığından ihtiyaçların dışarıdan sağlanması mecburiyeti ortaya çıkmış, İstanbul'dakiler başta olmak üzere fabrikaların çoğu ve silah depolarına İtilaf Devletleri tarafından el konulması nedeniyle gerekli malzemelerin bulunması için alternatif arayışlara gidilmiştir. Ayrıca kara yollarının bozuk olması uzak mesafelerden getirilecek malzemelerin karadan taşınmasını zorlaştırdığından deniz yolu taşımacılığı ön plana çıkmıştır.

(E) Tüma. Afif Büyüktuğrul *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği* isimli eserinde, Millî Mücadele Dönemi başında Atatürk'ün Türk denizciliği ve bahriye teşkilatına yönelik görüş ve fikirlerini özetlemiştir. Bunlar; “*donanma gemilerinden birini bile Karadeniz'e kaçırmannın yararı değil sakıncası çoktur. Zira o gemiler, herhangi bir üsten yoksun, Karadeniz limanlarına gelecek olurlarsa düşmanın alacağı karşı tedbirler şiddetlenir; onlara, şehirlerimizi bombardıman etmek ve sivil halkı telef etmek, Pontusçu Rumlara yardım etmek gibi fırsat verilir. Bu hal belki de bizim, var olan cephelerden başka, kuzeye doğru yeni bir cephe açmamıza neden olacağı gibi kuzey komşumuzdan getirilmesi mümkün malzemelerden de yoksun kalabiliriz.*” olarak özetlenebilmektedir.¹⁰ Ayrıca Ankara Hükûmeti, büyük rütbeli

⁸ Türk İstiklâl Harbi Cilt VII; s. 61.

⁹ Genelkurmay Başkanlığı, Arşiv Belgeleriyle Rum faaliyetleri 1918-1922 Cilt: 1, Yay. haz. Ahmet Tetik, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2009, s. 26, 39, 41.

¹⁰ Afif Büyüktuğrul; *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1969, s. 63.

denizcilerin mücadeleye katılmasını istememiş, sadece elde var olan deniz vasıtalarının ihtiyaçları derecesinde küçük rütbeli subayların Anadolu'ya geçmesine taraftar olmuştur.¹¹

Boğazlar ve Marmara Denizi, İtilaf Devletleri kontrolünde olduğundan İstanbul'daki askerî depolardan malzeme kaçırılması tek çare olarak ortaya çıkmıştır. Bu maksatla Anadolu'ya malzeme gönderilmesi için İstanbul'da Ankara emrinde vatanperver gizli örgütler teşkilatlandırılmıştır.¹² Bu örgütlerden özellikle Muavenet-i Bahriye Grubu denizci subayların gizlice Anadolu'ya geçişini koordine etmek ve Felah Grubu ile birlikte denizden lojistik desteğin koordinesinde görevlendirilmiştir.¹³

Deniz harekâtı açısından, Ege ve Akdeniz'e kıyasla düşman donanmalarının sınırlı etki sahibi olduğu Karadeniz özel önem taşımaktadır. İngiliz ve Fransızlar, Karadeniz'de Bolşeviklerin deniz ulaştırmasını kontrol altında tutmayı önceliklendirmiş, Anadolu kıyılarında Ereğli, Zonguldak ve Samsun'a asker çıkarmış, az sayıda gemi ile aralıklı karakol faaliyeti yürütmüştür. Yunanlar ise Karadeniz'den lojistik desteğin önlenmesi maksadıyla zaman zaman Karadeniz'deki limanları bombalamış ve doğu-batı yönlü karakollarla harekât alanını kontrol etmeye çalışmışlardır.¹⁴ İngiltere, Mondros Mütarekesi imzalanmadan önce Bolşevik Ruslara karşı verilecek mücadelede, Doğu Karadeniz'in özellikle ticari rotalara yakınlığı, coğrafi konumu ve Batum gibi önemli limanlara yakınlığı nedeniyle Trabzon'a ayrı bir önem vermiştir.¹⁵

Denizden lojistik faaliyetlerin aksaksız yürütülmesi, İstanbul ve Rusya'dan gönderilen malzemelerin etkin bir şekilde taşınması maksadıyla mevcut gemi ve personel kaynağı paralelinde bahriye teşkilatının kurulması çalışmalarına başlanmıştır.¹⁶ TBMM Hükûmeti de aynı düşünceyle lojistik desteğin denizci subaylardan oluşturulacak bir teşkilat tarafından yürütülmesini uygun bulmuştur. Bu maksatla; Ankara Hükûmeti emrinde olmak üzere limanları korumak, teşkilatlandırmak, nakliye araçlarını artırmak, başta Karadeniz'deki Rus limanlarından nakliye yapmak ve ilgili kuruluşları sevk ve idare etmek üzere 10 Temmuz 1920 tarihinde Umur-u Bahriye Müdürlüğü teşkil edilmiştir.¹⁷ Müdürlük, harekât açısından Erkân-ı

¹¹ Büyüktuğrul; age., s. 63.

¹² Bahse konu örgütlerde görev yaparak Anadolu'ya silah ve personel kaçırma görevinde bulunmuş kahramanlardan kimliği tespit edilebilenler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şükrü Erkal; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923) IV ncü Cilt I nci Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1984, Ek-18.

¹³ Fethi Tevetoğlu; Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s. 3.

¹⁴ Afif Büyüktuğrul; Osmanlı Deniz Harp Tarihi Cilt 5, İstanbul, Deniz Basımevi, 1977, s. 144.

¹⁵ Resul Yavuz; "Millî Mücadele'nin Başlarında İngiliz İstihbarat Servisinin Trabzon'daki Faaliyetleri", Karadeniz Araştırmalar Enstitüsü Dergisi, C 3, S 4, 2017, s. 121.

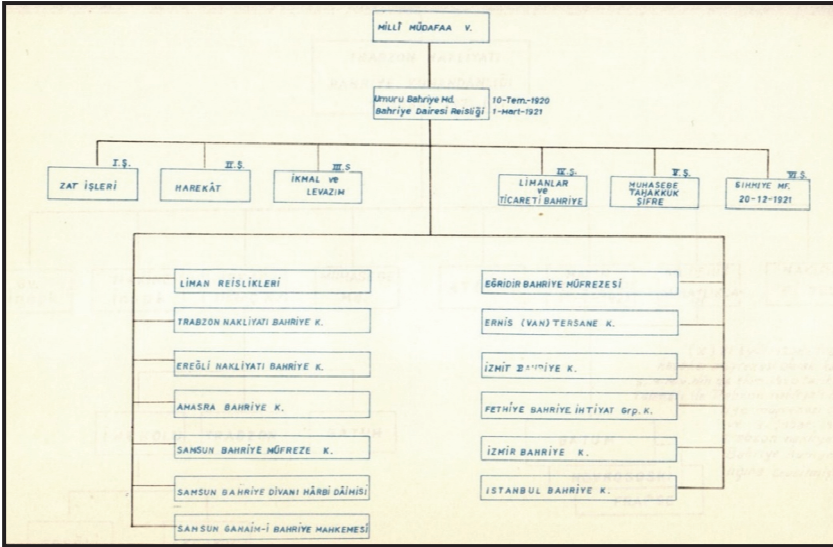
¹⁶ Figen Atabey; Karadeniz'de Türk Donanması, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 70.

¹⁷ Mithat Işın; İstiklâl Harbi Deniz Cephesi, İstanbul, Deniz Basımevi, 1946, s. 12.

Harbiye Vekâletinin (Genelkurmay Başkanlığı) Sevkiyat ve Nakliyat Şubesi Başkanlığı, idari olarak ise Millî Müdafaa Vekâleti teşkilat yapısı içine alınmıştır. Teşkilat, Kurtuluş Savaşı boyunca Güverte Binbaşı Şevket Bey (Yarbay Doruker)¹⁸ tarafından yönetilmiştir.¹⁹ Bnb. Şevket Bey, Millî Mücadele'nin ilk zamanlarında bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'ya çağırılmış²⁰ ve bahriye teşkilatının başına geçirilmiştir.

b. Umur-u Bahriye Müdürlüğünün Kurulması ve Millî Donanmanın Teşkili

Müdürlük, merkezi Ankara'da bulunan, beş şube ve 12 liman teşkilatı, Samsun'da bir Sıhhiye Müfrezesi ve Liman Reisliklerinden teşkil edilmiştir. Bu birime verilen görevlerin en önemlisi Karadeniz'de ordunun silah ve cephanesini taşımak, her türlü araç-gereç ve aygıt ikmal yapmak olmuştur.²¹ Teşkilat yapısını gösterir şema Şekil-1'de sunulmuştur:

Şekil-1: Millî Mücadele Dönemi Deniz Kuvvetleri Teşkilat Yapısı²²

¹⁸ Gv. Bnb. Şevket Bey, TBMM 1'inci Dönem Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in kardeşidir. Lozan Konferansına Deniz Kuvvetleri temsilcisi olarak katılmış, 1926'da yarbay rütbesiyle emekli olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Fahri Çoker; Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler, Ankara, Dz. K.K.İğ. Karargâh Basımevi, 1994, s. 232.

¹⁹ Büyüktuğrul; Büyük Atamız, s. 63.

²⁰ MSB Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Atatürk Koleksiyonu (ATAZB) (1905-1980), Kutu: 28, Belge No.:130 (29.4.1920).

²¹ Nurcan Bal; E. Gv. Albay Abdurrahman Benlioğlu'nun Hatıraları, İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, 2004, s. 9.

²² Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; Kuruluş-1.

İlk iş olarak liman başkanlıklarına, İstanbul Hükûmeti ile ilişkilerin kesilerek Ankara Hükûmeti emrine girilmesi bildirilmiştir. Hopa'dan Kefken'e kadar Karadeniz kıyıları ile Antalya'dan Güllük Limanı'na kadar Akdeniz kıyıları bu emre uymuş ve böylece ulusal deniz sınırları çizilmiştir. Koordinasyonu kolaylaştırmak amacıyla Karadeniz kıyıları ikiye ayrılmıştır. Birinci bölge Sovyetler Birliği sınırından İnebolu batısındaki Mesenler'e kadar olan kıyıları kapsamakta olup Samsun Liman Başkanlığına bağlanmıştır. İkinci bölge ise Mesenler'den başlayarak batıya uzanan kıyı bölgesidir. Aynı dönemde Mersin Limanı Fransız işgalinde bulunduğu için, Antalya Limanı'na bir Merkez Liman Reisliği kurulmuş ve burası Akdeniz kıyılarının denetim merkezi olmuştur. Bahriye teşkilatının işe başlamasıyla birlikte özellikle Karadeniz kıyılarındaki liman başkanlıkları ve kurulan komutanlıklarla yönetimin Ankara Hükûmeti emrine girmesi sağlanmıştır.

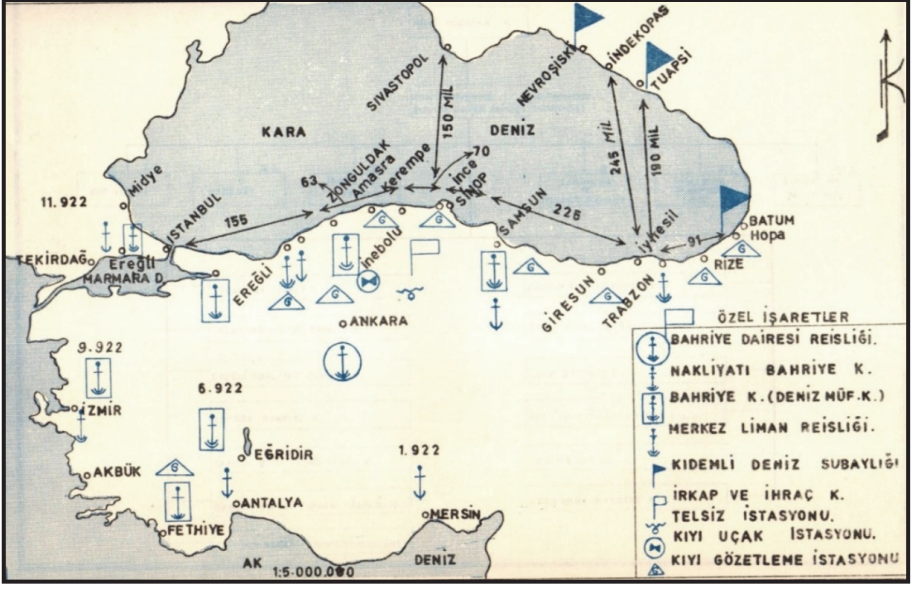
Umur-u Bahriye Müdürlüğü, tevcih edilen görevleri eksiksiz yerine getirmek üzere, büyük titizlikle seçilen 159'u güverte, 68'i makine, 5'i tabip ve 1'i istihkâm sınıfı olmak üzere toplam 233 deniz subayının büyük bir bölümü doğrudan Müdürlük karargâhında, diğer subayları ise deniz teşkillerinde ve gemilerde görevlendirmiştir.²³ Mühendis sınıfından denizci subaylar ise, yurdun çeşitli yerlerindeki askerî atölye ve imalathanelerde lojistik hizmetlerde görevlendirilmiştir. Bununla birlikte, Müdürlük, İstanbul'daki deniz subaylarına davet edilmeden Anadolu'ya geçilmemesine yönelik bir talimat da göndermiştir.²⁴

Millî Mücadele'de, denizci subaylar, erler ve sivil denizciler, bahriye personeli olarak birlikte görev yapmıştır.²⁵ Askerî personelin yanında sivil denizcilerin, bahriye teşkilatı içerisine dâhil edilmesi ve maharetle komuta edilmesi, Umur-u Bahriye Müdürlüğünün önemli bir başarısı olmuştur. Millî Mücadele Dönemi'ndeki bahriye teşkilatını gösteren şema Şekil-2'de sunulmuştur:

²³ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstiklal Harbi'nde Bahriyemiz, Yay. haz. Soner Polat, Figen Atabey, Akın Özdemir, Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, 2003, s. 50. Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılan denizci subaylara yönelik ilave bilgi için bk. Afif Büyüktuğrul; Osmanlı Deniz Harp Tarihi Cilt: 5, İstanbul, Deniz Basımevi, 1977, s. 47-56.

²⁴ Methi Bayar; İstiklal Savaşında Türk Denizcileri, Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi Amirliği, 2004, s. 36.

²⁵ Mert Bayat; "Atatürk'ün Deniz Stratejisi", Harp Akademileri Bülteni, S. 160, 1988, s. 7.

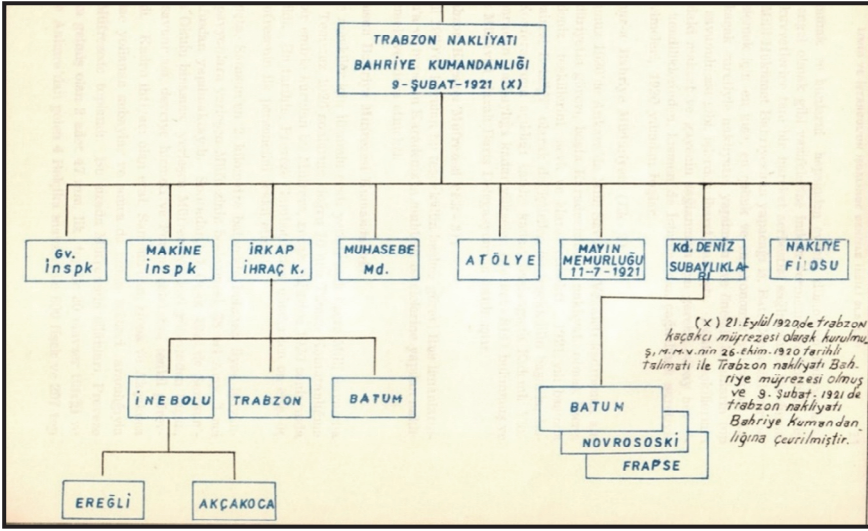
Şekil-2: Millî Mücadele Dönemi Bahriye Teşkilatı²⁶

Batı ve Güney Anadolu düşman işgalinde olduğundan bu bölgelerden cepheye malzeme transferi mümkün olmamıştır. Bu nedenle Karadeniz yegâne lojistik yolu hâline gelmiş, lojistik destek planları bu çerçevede hazırlanmıştır. Bu kapsamda Karadeniz’de lojistik desteğin işletilmesi ve nakliyatın koordinesinde ana sorumluluk Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığına verilmiştir. Birliğin görevi Rus limanlarından Karadeniz’deki limanlara her türlü, silah, teçhizat ve cephane naklinin düzenlenmesi, doğudaki limanlardan batıdaki limanlara askerî birlik ve her türlü malzeme transferi olarak belirlenmiştir. Birlik komutanı Binbaşı Fahri Bey (Yarbay Aczi) tarafından nakliyata yönelik resmî kayıtlar muntazaman tutulmuş ve sevkiyat başarıyla yönetilmiştir.²⁷ Komutanlığın teşkilat yapısını gösteren şema Şekil-3’te sunulmuştur:

²⁶ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; Kroki-1.

²⁷ Nahit Çapaner; Kurtuluş Savaşı’nda Deniz Kahramanları, İstanbul, Deniz Matbaası, 1943, s. 14.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2024, Sayı 36: 151-191

Şekil-3: Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı Teşkilat Yapısı²⁸

Bununla birlikte Karadeniz'de denizden lojistik desteği sorunsuz yürütmek, düşman harp gemilerinin faaliyetlerini tespit etmek, sahilde istihbarat ağı oluşturmak, silahlı savaşı hukuk çerçevesinde yürütmek ve uluslararası meşruiyeti sağlamak, Anadolu'nun iç kesimlerinden de cepheye malzeme ulaştırmak, Doğu Karadeniz'de Pontus Rum çeteleri ile mücadele etmek ve savaş nedeniyle bahriye talebelerinin aksayan eğitimlerini tamamlamak maksatlarıyla Umur-u Bahriye Müdürlüğüne bağlı çeşitli komutanlıklar teşkil edilmiştir. Bunlar; Samsun Bahriye Müfrezesi Komutanlığı,²⁹ İzmit Bahriye Komutanlığı, Ereğli Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı, Batum, Tuapse ve Novorosisk Kıdemli Deniz Subaylıkları, Samsun Divan-ı Harbi Daimîsi ve Ganâim-i Bahriye Mahkemesi, Yükleme ve Boşaltma Komutanlıkları, Fethiye İhtiyat Grubu, Kıyı Gözetleme Komutanlıkları, Ernis (Van) Tersanesi, Samsun Deniz Harp Okulu, Amasra Bahriye Komutanlığı³⁰, Eğirdir Bahriye Komutanlığı ve İstanbul Bahriye Komutanlığıdır.

Ereğli Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı 17 Nisan 1921'de Binbaşı Hulusi Bey komutasında teşkil edilmiştir.³¹ Görevi, bölgedeki deniz ulaştırmasını yönetmek, nakliyat yapan gemi ve motorların ikmal ve güvenliğini sağlamak ile onarımlarını yapmak olarak belirlenmiştir.³²

²⁸ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; Kuruluş-2.

²⁹ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 21.

³⁰ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 30-33.

³¹ M. Celalettin Orhan; Bir Bahriyelinin Anıları, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 111.

³² Mustafa Hergüner; Kurtuluş Savaşı'nda Denizcilikimiz, Türkiye Denizciler Sendikası, İstanbul, 1992, s. 116.

Rus limanlarından yollanan silah, cephane, araç ve gereçleri hazırlamak, yüklemek ve bunları düzenlemek üzere Batum, Tuapse ve Novorosisk’ te kıdemli deniz subaylıkları teşkil edilmiştir. Ayrıca Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığının ihtiyaç duyduğu mazot, gaz ve makine yağı gibi malzemeler de buralardan temin edilmiştir.³³ Bu subaylıklar ayrıca istihbarat faaliyetleri de yürütmüştür.

Bahriye Harp Divanı, TBMM Hükûmetinin sınırları içerisinde deniz birliklerindeki askerî suçları yargılamak amacıyla Samsun’da kurulmuştur. “Preveze” ve “Aydınreis” gambotları personelinin Rusya’da karıştıkları olaylar başta olmak üzere çeşitli hadiseler görüşülmüş ve karara bağlanmıştır.³⁴ Ganâim-i Bahriye Mahkemesi, Karadeniz’de Yunanlardan müsadere edilen gemi ve ganimetlerin uluslararası hukuka uygun devralınması ve bu kapsamdaki sorunlara çözüm bulunması amacıyla kurulmuştur.³⁵

Yükleme ve Boşaltma Komutanlıkları, İnebolu’da Ağustos 1920’de kurulmuştur. Bu birliğe paralel olarak Sinop ve Zonguldak’ta birer mevki komutanlığı teşkil edilmiştir.³⁶ Takip eden dönemde Trabzon ve Batum Yükleme ve Boşaltma Komutanlıkları teşkil edilmiştir. Ayrıca Ereğli ve Akçakoca’da da birer yükleme ve boşaltma memurluğu teşkil edilmiştir.³⁷

1921 yılında düşmanın Karadeniz’deki seyir faaliyetlerini artırması ve denizden lojistik desteğin güvenliğinin sağlanması için keşif gözetleme ihtiyacı daha da artmıştır. Bu nedenle Karadeniz’de; Kerempe Burnu’nda, Ereğli’de (Baba Burnu), Samsun’da (Papaz Burnu), Sinop’ta (İnce Burun), Giresun’da (Kale Mevki), Hopa’da (Absalah), Pazar’da (Kemer Burnu) deniz gözetleme istasyonları kurulmuştur. Bu gözetleme istasyonlarının raporları, Genelkurmay Başkanlığına, Bahriye Dairesine, Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürlüğüne, Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığına ve Merkez Liman Reisliklerine gönderilmiştir.³⁸

³³ Hergüner; *age.*, s. 120.

³⁴ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 30. Mahkemenin baktığı ilk dava “Aydınreis” ve “Preveze” gambotlarına Novorosisk Limanı’nda Rus bayrağı çekilmesi olayı olmuştur. Yapılan tahkikat neticesinde herhangi bir suç unsuruna rastlanılmadığından “Aydınreis” komutan vekili Yüzbaşı Mithat Efendi (Albay Işın) beraat etmiştir. İkinci dava “Enosis” şilebinin zaptında personelin zimmetine altın geçirmesi iddiasının incelendiği dava olmuştur. Bu davada da suç unsuru bulunamadığından sanıklar beraat etmiştir. Üçüncü ve son davada iki subay personel komünizm propagandası ile yargılanmış, yapılan tahkikat neticesinde ceza almışlardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. Afif Büyüktuğrul; Osmanlı Deniz Harp Tarihi Cilt: 5; İstanbul, Deniz Basımevi, 1977, s. 120.

³⁵ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 30.

³⁶ Refik Turan; “Millî Mücadele’de İnebolu-Kastamonu-Ankara Hattı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 15, S 44, 1999, s. 696.

³⁷ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 31.

³⁸ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 32-33.

Anadolu'ya geçen denizci genç subay ve harp okulu öğrencilerinin eğitimlerine devam etmeleri maksadıyla 28 Mart 1921'de Samsun'da Harp Okulu açılmıştır. Okulun başlangıçta sekiz teğmen ve bir harp okulu öğrencisi olmak üzere toplam dokuz müdavimi olmuştur. Nisan 1921'de İstanbul Muavenet-i Bahriye Grubundan talep edilen 15 teğmenin katılmasıyla müdavim sayısı arttıysa da savaş nedeniyle artan personel ihtiyacını karşılamak maksadıyla müdavim teğmenler başka birliklerde görevlendirildiğinden okul 25 Eylül 1921'de kapatılmıştır.³⁹ Ayrıca Ankara Hükûmeti'nin direktifiyle Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'de görev alanların İstanbul'da kalan ailelerinin zor duruma düşmemesi için gerekli koordinasyonu kurmak ve önlem almak maksadıyla Samsun'da bir birlik teşkil edilmiştir.⁴⁰

Amasra Bahriye Komutanlığı, Trabzon'dan gelen gemilerin fırtınalı havalarda emniyetli bir limana sığınabilmeleri amacıyla Mayıs 1921'de kurulmuştur.⁴¹ Buna bağlı bir Deniz Uçak Bölüğü de teşkil edilmiştir. Ayrıca aynı yıl Batı Cephesi'nin ikmal merkezi haline gelen Kastamonu'nun muhabere ihtiyacını karşılamak maksadıyla 2,5 kW'lık bir telsiz istasyonu kurulmuştur.⁴² Yine Karadeniz limanlarında bir güvenlik önlemi olarak Trabzon, Samsun ve İnebolu'da Pasaport Komutanlıkları teşkil edilmiştir. Amasra Bahri Tayyare İstasyonu, 1921 yılı sonlarında İstanbul'dan kaçırılan üç adet deniz uçağı ile faaliyetlerine başlamıştır.

Donanma teşkili için ihtiyaç duyulan gemilerin temininde beş yöntem öne çıkmıştır.⁴³ Bunlar; İstanbul Hükûmeti'nin izni olmaksızın mücadeleye katılan gemiler, sahipleri tarafından Ankara Hükûmetinin kullanımına verilen gemiler, Harbiye Nazırı Cemal Paşa tarafından 14 Temmuz 1914 tarihinde çıkarılan Tekâlifî Harbiye Kanunu'na göre el konulan gemiler, sahiplerinin olmadığı tespit edilenlerden hazineye kaydedilen gemiler (7-8 Ağustos 1921 tarihli Tekâlifî Milliye emirlerinin 3 ve 4'üncü maddelerine istinaden) ve harp halinde olduğumuz ülkelere ait veya bu ülkelere çalıştığı tespit edilen tarafsız gemilerden müsadere edilen gemilerdir. Ayrıca Seyr-i Sefain Dairesinin gemileri, sivil şahıslara ait ticaret gemileri, yelkenli motor ve takalar da kullanılmıştır. Bunlardan, Osmanlı Bahriye Nezareti tarafından karakol

³⁹ Hergüner; *age.*, s. 130.

⁴⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 1-7-2 (Dosya Ek 245-103) (20.07.1920).

⁴¹ Işın; *age.*, s. 84-85.

⁴² Mehmet Okur; "Karadeniz Bölgesi'nde Millî Mücadele'nin Örgütlenmesi: Sivil ve Askerî Teşkilatlanmaları", Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, C 6, S 10, 2020, s. 209.

⁴³ Hergüner; *age.*, s. 79.

maksadıyla Karadeniz'e gönderilen Aydınreis ve Preveze Gambotları Ankara Hükûmeti emrine girerek millî donanmanın çekirdeğini oluşturmuştur.⁴⁴

Gambotlar 26 Şubat 1919 tarihinde İstanbul'dan harekete geçerek 28 Şubat 1919 günü Samsun'a varmış ve Samsun Merkez Liman Reislîği emrine girmiştir. Ereğli ve Hopa arasındaki deniz sahasında keşif, gözetleme ve karakol maksadıyla Preveze Sinop'a, Aydınreis ise Trabzon'a gönderilmiştir.⁴⁵

Aynı dönemde kaçakçılığı önlemek maksadıyla Karadeniz'e gönderilen Rüşumat No. 4 vapuru 10 Haziran 1920 tarihinde kendiliğinden Ankara Hükûmeti emrine girmiştir. İstanbul Limanına kayıtlı Samsun römorkörü ile bir motorlu mavnaya 6 Eylül 1920'de Ereğli'de el konulmuştur. Sırasıyla Gazal ve Mebruke isimleri alan gemiler Trabzon'da hizmete başlamıştır.

Müteakiben Ereğli Limanı'nda bulunan Dafni isimli Yunan gemisine 30 Ekim 1920'de el konulmuştur.⁴⁶ 6 Kasım 1920'de de Abranosyan Denizcilik şirketine ait bir vapura el konularak Şahin ismi verilmiştir. Batum gemisi 13 Mart 1921'de donanmaya katılmıştır.⁴⁷ Millî Mücadele'ye destek sağlayan kahraman gemiler Tablo-2'de sunulmuştur:

⁴⁴ Erol Mütercimler; Kurtuluş Savaşına Denizden Gelen Destek ve Kuvayı Milliye Donanması, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004. s. 194.

⁴⁵ BOA; DH.İ.UM.EK., 49-73 (H-08-04-1337).

⁴⁶ Mütercimler; *age.*, s. 195.

⁴⁷ Kâmil Önalp; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 3 ncü Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1966, s. 279.

Gemi Adı	Tonajı (ton)	Yük Kapasitesi (ton)	Sürati (kts)
Aydınreis	512	435	6-7
Preveze	512	435	6-7
Samsun	1.800	2.200	8-10
Trabzon	1.200	950	7-8
Şahin	1.320	850	6-7
Alemdar	362		10
Rüsumat No.4	85	60	6
Batum	120	80	5
Gazal	45	30	7,5
1 No.lu Motorgambot	40		20
2 No.lu Motorgambot	40		20
Mebruke	90	75	4
Ayyıldız	120	95	6
Amasra		150	7
Ereğli		150	5-6
Zonguldak	29		5
İnönü ⁴⁸	49	30	4
Arslan	12		5
Dânâ		300	
Kahraman			
Fulya		300	
Sinop	15		4
Şile	250		
İkdam	20		4
Hüdaverdi	6		4
Derya	8		
Komutanlık Motoru			

Tablo-2: Millî Mücadele'ye Bahriye Emrinde Katılan Gemi ve Deniz Taşıtları⁴⁹

⁴⁸ İnönü motorunu düşmandan iğtinam eden Korvet Kaptanı (Binbaşı) Safranbolulu Halil oğlu Mehmet Cemal Efendi ve üç ere üstün gayretlerinden ötürü mükâfat verilmesi kararlaştırılmıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-1 / Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 20-52-5 (15.08.1926).

⁴⁹ Mithat Işın; İstiklâl Harbi Deniz Cephesi, Ankara, Deniz Basımevi, 1946, s. 46. Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 215-216.

Denizden lojistik nakliyatın devamı için nakliye filosundaki gemilerin faal tutulması büyük önem taşıdığından gerekli bakım ve onarımların yapılması maksadıyla Trabzon'da bir atölye açılmış, ayrıca Giresun, Sinop, Amasra ve Fethiye'deki atölyelerden de faydalanılmıştır.⁵⁰ Gerekli yedek parçalar ise Muavenet-i Bahriye Grubu tarafından imkânlar ölçüsünde temin edilmiştir.⁵¹

c. Karadeniz'de Lojistik Destek Faaliyetlerinin Başlaması

Bahriye teşkilatının kurulması ve Bekir Sami Bey başkanlığındaki heyetin Moskova'da yaptığı görüşmeler hitamında imzalanan antlaşma gereğince Rusya'nın Tuapse ve Novorosisk Limanlarında depo edilen her türlü silah ve cephanenin İnebolu ve Samsun üzerinden Batı Cephesi'ne ulaştırılması faaliyetlerine başlanmıştır.⁵² Başlangıçta sivil motorlarla başlayan nakliyat, Gazal ve Rüsumat No. 4'ün bahriye emrine girmesiyle kısa zamanda gelişmiştir. Rusya'nın Tuapse Limanı'ndan Trabzon'a ilk deniz ulaştırması Eylül 1920'de başlamıştır.⁵³

Rus limanlarından nakliyat başlamadan önce yapılacak taşımacılık için mevcut vasıtaların tespitine yönelik bir çalışma yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu maksatla Aydınreis gambotuna görev verilmiştir. Yapılan incelemede civar iskelelerde bulunan 20 kadar motorlu tekne ile nakliyatın mümkün olduğu bildirilmiş, bunun üzerine, asıl personeli ile idare edilecek olan bu teknelerin Aydınreis gambotu emrine girmesi kararlaştırılmıştır. Bu hususta Millî Müdafaa Vekâleti tarafından Doğu Cephesi Komutanlığına verilen emirde; Trabzon Kaçakçı Müfrezesinin 3'üncü Tümen Komutanlığına bağlı olarak çalışmasının uygun olduğu, Rus limanlarıyla kıyılarımız arasında yapılacak nakliyat için elde Rüsumat No.4 ve Gazal römorkörünün bulunduğu, bu gemiler için ihtiyaç duyulan personelin teminine çalışıldığı ve bu maksatla kolordu bölgesindeki bahriye ihtiyatlarından motorcu, yağcı, ateşçi, porsun ve serdümen gibi sanatkâr eratin Trabzon'a gönderilmesi ve özel şahıslara ait motorlarla taşımının mümkün olduğu ve bunların masraflarının şimdilik, tasdik edilmek üzere Umur-u Bahriye Müdürlüğü bütçesinden karşılanacağı bildirilmiştir.⁵⁴ Aydınreis gambotu subay ve erlerine, *Ayyıldız* motorunun düşmandan müsadere edilerek millî donanmaya

⁵⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi IV ncü Cilt I nci Kısım, s. 363.

⁵¹ *age.*; s. 364.

⁵² Işın; *age.*, s. 32.

⁵³ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 26.

⁵⁴ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 23.

katılmasında gösterdikleri üstün gayret nedeniyle mükâfat verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁵

Tuapse'den yapılan nakliyat Rize Mebusu Osman Bey tarafından koordine edilmiştir.⁵⁶ Buradan yapılan taşımada görevli askerî vasıtalarla verilen talimat; Tuapse'de Rize Mebusu Osman Bey'e başvurulması, geminin azami yük tonajına uygun yüklenmesi, dönüş seyrinin Trabzon'a gece varacak şekilde planlanması, Tuapse ve Trabzon'da geminin yükü hakkında hiçbir açıklamada bulunulmaması ve seyir esnasında düşmana rastlandığında kurtulma çaresi bulunmadığı takdirde geminin batırılarak personelinin en yakın kıyıya sevkini kapsamıştır.⁵⁷ Gazal ve yedeğindeki Dâna yelkenlisi her seferinde 300 tona yakın malzeme taşımıştır.⁵⁸

Deniz vasıtalarının azlığı nedeniyle ulaştırmanın zorlukla yapıldığından bahsedilmesine rağmen kayıtlardan Trabzon'a gelen malzemelerin deniz yoluyla gönderildiği de anlaşılmaktadır. Burada Millî Müdafaa Vekâletinin 27 Ocak 1921 tarihli 3'üncü Tümen Komutanlığına verdiği emir önem taşımaktadır. Bu emirde, Tuapse'den Trabzon'a yollanan silah ve cephanenin İnebolu, Sinop veya Samsun'a yollanmasında gösterilen tertip ve düzene teşekkür edilmiş ve dikkat edilmesi istenen konular belirtilmiştir.⁵⁹ Bahse konu direktifleri yerine getirmek amacıyla 3'üncü Tümen tarafından alınan düzene göre; motorcularla yapılan sözleşmede yükün kilosunun üç kuruştan taşınması, motora tonajından az yük verilmemesi ve kira bedellerinin Trabzon'da Tümençe ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Trabzon'a gelen *Gazal* römorkörüne 500 lira verilmiş, 1.000 lira daha yollanmıştır.⁶⁰

Millî Mücadele öncesi lojistik faaliyetler Birinci Dünya Savaşı sırasında yayımlanan tüzük ve talimatlar ile 1916'da yayımlanan "Seferiye Nizamnamesi" esaslarına göre yürütülmüştür.⁶¹ Bu nizamnameye istinaden cepheden memleket içine kadar uzayan arazi Muharebe Bölgesi+Menzil Bölgesi=Harekât Alanı olarak bölümlendirilmiştir. Her türlü lojistik tesis, birlik ve bunların işletme şekilleri de bu nizamnamede gösterilmiştir.⁶²

Anadolu topraklarının önemli bir bölümü düşman işgalinde olduğundan özellikle İstanbul'dan Anadolu'ya geçişlerde güvenlik sıkıntıları yaşanmış,

⁵⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 21-61-1 (Dosya Ek 232-53) (26.09.1926).

⁵⁶ Umut C. Karadoğan; "Millî Mücadele Yıllarında Türk Bahriyesinin Durumu ve Faaliyetleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 27, S 81, 2011, s. 611.

⁵⁷ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 26.

⁵⁸ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 26.

⁵⁹ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 265.

⁶⁰ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 265-266.

⁶¹ Hüsnü Özlü; "İstiklal Savaşı'nda Bir Yol: İstiklal Yolu ve Kastamonu Bölgesindeki Lojistik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi", *Savunma Bilimleri Dergisi*, C 18/2, S 36, 2019, s. 159.

⁶² Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 213.

Doğu Cephesi'nden nakledilen malzemelerin sevkiyatında yol ve iklim koşulları nedeniyle aksamalar olmuştur. Bu şartlar altında İnönü Muharebeleri öncesinde ordunun ihtiyaçları yeterli ölçüde giderilememiş, İstanbul'daki subayların önemli bir bölümü Anadolu'ya geçememiş, er ihtiyacı giderilememiş, silah ve cephane açığı kapatılamamıştır.⁶³ Bu nedenle; lojistik desteğin sağlıklı ve tek bir merkezî komuta üzerinden yapılması maksadıyla Ocak 1921'de Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürlüğü teşkil edilmiştir.⁶⁴ Kullanılan lojistik güzergâhları içerisinde denizden nakliyat için en önemli olanları İnebolu-Kastamonu-Çankırı-Ankara kara yolu (344 km), Trabzon-Sinop denizyolu (240 mil), Trabzon-İnebolu deniz yolu (310 mil) ve Trabzon-Samsun deniz yolu (190 mil)'dur.⁶⁵

İnebolu'dan gelen malzemenin Batı Cephesi'ne ulaştırılmasında esas güzergâh olan ve Kastamonu Menzil Bölge Müfettişliği sorumluluğunda bulunan Kastamonu-Ankara kara yolunun, güzergâhın önemi ve nakliyatın emniyetinin hayatiyeti göz önüne alınarak, bozuk kısımlarının onarımı maksadıyla 1920 yılı bütçesinden 100.000 lira ödenek ayrılmıştır.⁶⁶

ç. Tekâlif-i Millîye Kanunu

Kaynak darlığı TBMM'yi hem iç hem de dış kaynak arayışlarına götürmüştür. Dışarıdan kaynak sağlanmasında karşılaşılan güçlükler, iç kaynaklara öncelik verilmesini gerekli kılmıştır. Özellikle İstanbul işgal edildikten sonra Anadolu'daki kaynakların tümüne el konulmuş ve İstanbul'a kaynak akışına izin verilmemiştir.⁶⁷

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Sakarya Meydan Muharebesi için ihtiyaç duyulan personel, silah, hayvan, donatım, araç ve gereçler ile yiyecek maddeleri ve diğer çeşitli eşyanın sağlanmasındaki zorluklar karşısında, TBMM'den almış olduğu yetkilere dayanarak 7/8 Ağustos 1921'de Tekâlif-i Millîye Kanunu'nu yayınlamıştır. Kanunda öne çıkan maddeler arasında Beş, Yedi, Sekiz ve On' uncu Emirler, özellikle deniz ulaştırması ve cephelere nakliyatı konu almaktadır.⁶⁸

⁶³ Özlü; *agm.*, s. 160.

⁶⁴ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 269.

⁶⁵ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 270.

⁶⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı, (1920-1928), 1-17-20 (31.10.1920).

⁶⁷ Ahmet Emin Yaman; "Kurtuluş Savaşı Ekonomisi ve Maliyesi", Atatürk Yolu Dergisi, C 3, S 12, 1993, s. 426.

⁶⁸ Alptekin Müderrisoğlu; Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990, s. 378-380.

"Beş Numaralı Emir: Ordu ihtiyacı için evvelce alınan taşıt araçlarının dışında, halkın elinde kalan her türlü taşıt aracıyla (at arabası, yaylı öküç arabası, kağni, at, eşek, katır, deve, deniz motoru, taka) halk ayda bir defa olmak ve yüz kilometreyi aşmamak şartı ile orduya ait malzemeyi istenen yere kadar taşıyacaktı. Taşıma hizmetleri parasız yürütülecek, kimseye ücret ödenmeyecekti.

1921 Eylül başından itibaren, sivil tekneler hakkında bir emir daha yayımlanmıştır. Emirde;

- Bu gibi tekne sahipleri bir ay içinde ordu malzemesini vasıtalarının kabiliyeti kadar, 100 millik bir mesafeye parasız taşımaya mecburdur.

- Bu nakliyatın devamı müddetince, mürettebat ordu ambarları tarafından iâşe edilecek ve akaryakıt ihtiyaçları askerî makamlar tarafından aynen karşılanmadığı takdirde karşılığı olan parası verilecektir.

- Bir defasında 100 milden fazla mesafeye nakliyat yapmış olan araçların vesikaları, müteakip ay hesabına dâhil olunacaktır.

- Bu tekâliften kaçan veya bu mükellefiyeti tatbikte suistimal yapanlar, Vatana hıyanet suçuyla cezalandırılırlar. Hükümleri amirdir.⁶⁹

Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanmaya başlamasıyla Karadeniz'deki nakliyat büyük hız kazanmıştır. Doğu Anadolu'dan toplanan malzemeler, kara ulaşım yollarıyla en yakın Karadeniz kıyısına indirilmiş, oradan yükümlü takacılar tarafından Trabzon'a taşınmıştır. Bu tekneler, 35-80 sandık arasında küçük çapta mermi veya buna denk ağırlıkta mühimmat taşıma kapasitesine sahiptir.

Bununla birlikte Ağustos 1921 başlarına kadar Karadeniz kıyılarında takacılar için askere alma konusunda farklı bir yükümlülük uygulanmıştır. Yaşlılarıyla birlikte silahlı takacılar cepheye gönderilmemiş, kendi takalarıyla malzeme taşımak suretiyle askerlik görevlerini yerine getirmişlerdir. Bu takacılardan biri olan Şaban Reis'in Gerze'den yüklediği 150 ton mermiyi, iki adet 7,5'lik seri atımlı topu ve on ton barutu İnebolu'ya getirdiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır.⁷⁰ Yalnızca bir takacının taşıdığı malzeme miktarı göz önüne alındığında Karadeniz'den yapılan nakliyatın hacmi daha net anlaşılmaktadır. Ayrıca Şaban Reis'in *Şükran* isimli motoru

Yedi Numaralı Emir: Halkın elinde bulunan savaşta kullanılabilir her türlü silah ve cephaneye en çok üç gün içinde Tekâlif-i Milliye Komisyonlarına teslim edilecekti. El konulan silah ve cephaneye ücret ödenmeyecekti.

Sekiz Numaralı Emir: Halkın, tüccarın ve nakliyecilerin elinde mevcut benzin, vakum, gres yağı, makine yağı, don yağı, saatçi ve taban yağları, vazelin, otomobil lastiği, kamyon lastiği, lastik yapıştırıcı solüsyon, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, çıplak tel, pil, tecrit edici madde ve bunlara benzer malzeme ile sülfürik asit stoklarının yüzde kırkına el konulacaktı. Alınan mal ve malzemenin bedeli daha sonra sahiplerine ödenecekti.

On Numaralı Emir: Evvelce halka bırakılmış bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabalarının bütün teçhizat ve koşum hayvanları dâhil olmak üzere yüzde yirmisi ordu adına alınacaktı. Bütün bu alınanların bedeli daha sonra ödenecekti."

⁶⁹ *Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt*; s. 44.

⁷⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; 30-10-0-0/ Muamelat Genel Müdürlüğü, 171-186-28 (Dosya Ek 182) (10.07.1946).

Samsun bombardımanı esnasında zarar gördüğünden kaybının tazminine yönelik karar alınmıştır.⁷¹

Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanması, Anadolu'nun cephe gerisi halkı için mal ve hizmet biçimindeki vergilendirmenin ötesinde bir anlam taşımış, Türk Milleti topyekûn savaş atmosferi içinde hummalı bir çalışmaya girişmiştir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa emirlerin amacını; “*Harp ve muharebe, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün mevcudiyetiyle karşı karşıya gelmesi ve vuruşması demektir. Binaenaleyh bütün Türk Milletini, cephede bulunan ordu kadar fikren, hisslen ve fülen alakadar etmeliydim. Milletin fertleri, yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silahla vuruşan muharip gibi kendini vazifeli hissederek bütün mevcudiyetini mücadeleye hasredecekti. Biz bu maksadın teminine çalıştık.*” sözleriyle ifade etmiştir.⁷²

Emirlerin uygulanması sürecinde vatandaşların mağduriyet yaşamaması maksadıyla çok titiz ve hassas davranılmış, şikâyet başvuruları uzun süre tetkik ettirilmiştir. Örneğin Millî Savunma Bakanlığı 1945 senesinde, Millî Mücadele Dönemi'ndeki silah ve mühimmat nakliyatı seferlerinden eksik ücret aldığını beyan eden Mustafa Kâmil Reis'in iddiasını Levazım Dairesi Başkanlığına incelettirmiştir.⁷³ Yapılan tahkikat sonucunda Mustafa Kâmil Reis'in kayıtlı seferlerinden ücretini tam aldığı tespit edilmiş, mağduriyetini iddia ettiği seferlere yönelik resmî kayıt bulunmaması nedeniyle ilave ücret ödenmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

2. Denizden Lojistik Desteğin Batı Cephesi'ne Etkileri

a. Batı Cephesi'ne Denizden Verilen Desteğin Kapsamı

Millî Mücadele kapsamında fayda gösteren deniz subayları ve sivil kaptanların hizmetleri dört gruba ayrılmaktadır.⁷⁴ Birinci grupta Rauf Orbay ve Albay Şükrü Bey gibi Mecliste mebus olarak görev yapanlar, ikinci grupta Anadolu'ya kaçarak fiilî mücadeleye katılanlar, üçüncü grupta Türk ya da yabancı bayrak altında çalışan Türk gemilerinde görev alarak büyük hizmetler görenler, dördüncü grupta ise İstanbul'da kalarak Anadolu'ya silah ve malzeme kaçırmak için çaba gösterenler bulunmaktadır.

1921 yılı Ocak ayında İstanbul'daki Müdafaa-i Millî Grubuna bağlı olarak Yarbay Mehmet Nazmi Bey tarafından Muavenet-i Bahriye Grubu,

⁷¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi; 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 6-43-12 (07.01.1923).

⁷² Müderrisoğlu; *age.*, s. 383-384.

⁷³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0/ Muamelat Genel Müdürlüğü, 140-6-29 (Dosya Ek 137) (05.11.1945).

⁷⁴ Afif Büyüktuğrul; Büyük Atamız, s. 65-66.

deniz lojistik faaliyetlerinin yürütülmesi maksadıyla kurulmuştur. Grubun Anadolu'ya personel ve silah nakliyatının yanında, İzmit'in kurtuluşu, İstanbul'daki savaş gemileri ve depolardan malzeme kaçırılışında bu grubun büyük hizmetleri bulunmuştur.⁷⁵ Denizci subaylar bu grubun koordinesinde, Ankara Hükûmetinin talep ve tercihlerine istinaden Anadolu'ya geçirilmiştir.⁷⁶ Ankara Hükûmetinin bu gruba olan güveni Bahriye Dairesinin 6 Eylül 1921 tarih ve 1208/2293 sayı ile Felah ve Muavenet-i Bahriye Gruplarına gönderdiği aşağıdaki yazıdan anlaşılmaktadır.⁷⁷

“İstanbul Hükûmetinin Anadolu'da fesat isyanlar çıkartmak için bazı teşebbüslere geçmesinden dolayı Muavenet-i Bahriye Grubu mensupları müstesna, başkaca deniz subayının geçmesine yardımcı olunmayacaktır.”

Bahse konu emir gereğince 16 Ekim 1921 tarihinden itibaren ancak olağanüstü durum ve isteklere istinaden Anadolu'ya subay geçişine müsaade edilmiştir.⁷⁸

İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve malzeme kaçırılması maksadıyla 1921-1922 yılları arasında Ararat, Adana, Mersin, Lâdil, Lelet ve Lânkırı isimli vapurlarla toplam 20 seferde çok miktarda silah ve malzeme sevk edilmiştir.⁷⁹ Aynı dönemde İstanbul'dan 56.000 tüfek mekanizması, 320 makineli tüfek, bir bataryalık top, 1.500 tüfek ve 2.000 sandık cephane kaçırılmıştır.⁸⁰ Mithat Sanal, İstanbul'dan kaçırılan malzemelerin izlediği yola yönelik Hayat Tarih Mecmuası'nda yazdığı anılarında, topların ve fişeklerin deniz yoluyla Anadolu'ya sevk edildiğini ifade etmiştir.⁸¹

Çanakkale'deki Akbaş cephaneliğinde muhafaza edilen silah ve mühimmatın da Anadolu'ya kaçırılması kararlaştırılmıştır.⁸² Bu maksatla 14'üncü Kolordu'ya vekâlet eden Albay Kazım Bey, Galatalı Albay Şevket Bey'e⁸³ bir telgraf çekerek, bir mavna ayarlanarak Gelibolu'ya gönderilmesini

⁷⁵ Hergüner; *age.*, s. 58.

⁷⁶ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 107.

⁷⁷ Hergüner; *age.*, s. 59.

⁷⁸ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 57.

⁷⁹ Hüseyin Dağtekin; “İstiklâl Savaşı'nda Anadolu'ya Kaçırılan Mühimmat ve Askerî Eşya Hakkında Tanzim Edilmiş Mühim Bir Vesika”, Tarih Vesikaları, C 1, S 16, 1955, s. 9-10.

⁸⁰ Tevfik Ercan; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 2 nci Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1999, s. 63.

⁸¹ Mithat Sanal; “Millî Mücadele'den Bir Yaprak”, Hayat Tarih Mecmuası; Yıl 4, C 2, S 8, Eylül 1968, s. 32. Anı şeklindeki yazı incelendiğinde, Mithat Sanal'ın Millî Mücadele'nin başlangıç döneminde İstanbul'da görev yapan ve Anadolu'ya gizlice silah ve mühimmat kaçırılmasına yardım eden karacı bir subay olduğu anlaşılmaktadır (yazar notu).

⁸² *agm.*; s. 41.

⁸³ İstanbul'da faaliyet gösteren Karakol Cemiyeti'nde önemli mevki işgal eden bir subaydır. Ayrıntılı bilgi için bk. Hasan Ali Polat ve Osman Akandere; “Karakol Cemiyeti Liderlerinden Galatalı Şevket Bey'in Hayatı ve Millî Mücadele'deki Hizmetleri”, Tarih İncelemeleri Dergisi, C 36, S 2, 2021, s. 653.

ve görevli memurun emrinde hareket edilmesini istemiştir.⁸⁴ Akbaş cephaneliği baskını sonucunda 8.000 tüfek, 5.000 sandık cephane ve 200'e yakın ağır makineli tüfek deniz yoluyla Anadolu'ya kaçırılmıştır.⁸⁵ Bu olay sonrasında İtilaf Devletleri Maçka cephaneliğindeki güvenlik tedbirlerini artırmıştır.⁸⁶

Bu dönemde varlıklı Türkler de güçleri ölçüsünde Millî Mücadele'ye katkı sağlamışlardır. Bu kişilerden biri de Erzurumlu tüccar Nafiz Bey'dir. Nafiz Bey, 1920 yılı sonlarına doğru üç uçak satın almak amacıyla İtalyan bir tüccarla iletişime geçmiş, müzakereler sonunda iki uçak satın almıştır. Bu uçaklar, deniz yoluyla önce İstanbul'a, buradan da İnebolu'ya getirilmiştir.⁸⁷

Nahit Çapaner⁸⁸ Deniz Mecmuası'nın 368'inci sayısında yayımlanan çalışmasında;⁸⁹ “1937 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda açılan tarih sergisinin hazırlıklarında, birlikte çalıştığım Deniz kısmını tanzime memur heyetin tespit ettiğine göre Kurtuluş Savaşı'nda denizden taşınan esliha⁹⁰ ve cephane miktarı 220.000 tondur. Taşıyan teknelerin tonajı ise 5.000 tondur.”⁹¹ yazmıştır.

(E) Dz. Alb. Celalettin Orhan, Millî Mücadele'de yaptığı görevleri anılarında ifade etmiştir. Orhan bahse konu anılarında, bahriyenin toplam miktarı 300.000 tonu bulan malzemeyi Batı Cephesi'ne ulaştırdığını, bunun %85'inin Rusya'dan, %15'in ise İstanbul ve doğudan taşındığını belirtmiştir.⁹²

Millî Mücadele'de Türk ordusunun Yunan kuvvetleri ile yapılan muharebelerdeki silah mevcutları Tablo-3'te sunulmuştur:⁹³

⁸⁴ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 55.

⁸⁵ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 56.

⁸⁶ MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, Atatürk Koleksiyonu (ATAZB) (1905-1980), Kutu: 24, Belge No: 67 (2.1.1920).

⁸⁷ Fatma Rezzan Ünalp; “Türk İstiklâl Harbinde Batı Cephesi Tayyare Bölükleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 38, S 105, 2022, s. 66.

⁸⁸ Nahit Çapaner; Deniz Harp Okulundan 30 Ağustos 1935 tarihinde Güverte Asteğmen rütbesiyle mezun olmuş, 25 yıllık hizmeti hitamında 20 Ağustos 1960 tarihinde Albay rütbesiyle emekli olmuştur. Bilgi için bakınız Fahri Çoker, Deniz Harp Okulumuz, İstanbul, Deniz Basımevi, 1984, s. 139.

⁸⁹ Çapaner; age., s. 15.

⁹⁰ Mustafa Pultar; Denizlük Büyük Deniz Sözlüğü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2022, s. 255 (esliha=silahlar).

⁹¹ Kaynak eserde nakliyatı yapan gemilerin tonajına ilişkin “Taşıyan teknelerin ise 5.000'dir” ifadesi yer almaktadır. Bununla birlikte yazımı daha anlaşılabilir kılmak amacıyla gemi tonajının birimi olan ton ibaresi metne eklenmiştir.

⁹² Orhan; age., s. 185

⁹³ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923) IV ncü Cilt I nci Kısım; s. 296.

	Piyade Tüfeği	Makineli Tüfek	Top
İnönü Muharebeleri	33.446	330	96
Kütahya-Eskişehir Muharebeleri	73.761	896	
Sakarya Meydan Muharebesi	47.470	712	140
Büyük Taarruz	103.264	1.507	378

Tablo-3: Millî Mücadele Dönemi'nde Ordunun Silah Gücü⁹⁴

Yukarıda belirtilen ordu silah gücündeki artışların önemli bir bölümü bahriye emrindeki gemiler ve sivil denizciler tarafından deniz yoluyla Batı Cephesi'ne ulaştırılmıştır. Burada özellikle İstanbul ve Doğu Cephesi'nden gönderilenlerle Sovyet Rusya'dan alınan silah ve cephane önem taşımaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu üç yerden yapılan nakliyat, arşiv kayıtlarına istinaden karşılaştırmalı olarak irdelenecektir. Bununla birlikte; makalede yalnızca denizden taşınan harp silah ve cephanesi miktarları dikkate alındığından, kaynak listelerde bulunan malzemelerin tamamı tablolara dâhil edilmemiştir.

Millî Mücadele süresince Ruslardan, 37.812 tüfek, 324 makineli tüfek, 44.587 sandık mermi, 66 top ve 141.173 top mermisi alınmıştır. Bu rakamlar Sovyet belgelerindeki rakamlarla uyuşmaktadır.⁹⁵ Sovyet kaynaklarına göre 39.325 adet tüfek, 62.986.000 adet tüfek mermisi, 54 top, 147.079 adet top mermisi, 327 adet makineli tüfek gönderilmiştir.⁹⁶

Karadeniz'de bahriye emrindeki gemilerin 1920'den itibaren yaptığı nakliyat miktarı Tablo-4'te sunulmuştur:

1920 yılında	1.000 ton
1921 yılında	12.000 ton
1922 yılında	12.000 ton
1923 yılında	10.000 ton
Toplam	35.000 ton

Tablo-4: Millî Mücadele'de Donanma Unsurları Tarafından Taşınan Malzeme⁹⁷

⁹⁴ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi IV ncü Cilt I nci Kısım; s. 296.

⁹⁵ Muharrem Selçuk Ünal; "Türk Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet Yakınlaşması ve Moskova Antlaşması", Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, C 5, S 1, 2023, s. 35.

⁹⁶ Selda Kılıç; "İstiklâl Harbi'nde Sovyetler Birliği'nden Gelen Yardımlar", DTFC Dergisi, C 56, S 1, 2016, s. 127.

⁹⁷ Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt; s. 104.

b. İnönü Muharebeleri Dönemi'nde Denizden Lojistik Destek

İstiklal Harbi'ne başlandığı zaman en çok ihtiyaç duyulan malzemeleri temin etmek için başlıca kaynaklar, İstanbul ve çevresi, Merkez Ordusu, Adana ve Antep Mıntika Komutanlıkları ile Elcezire ve Doğu Cephesi Komutanlığı olmuştur.⁹⁸ Doğu harekâtı tamamlandığında buradaki asayiş ve sınır güvenliğini sağlayacak asker, silah ve cephanе dışında kalan bütün birlik ve malzemenin Batı Cephesi'ne nakledilmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁹ Cepheler arası mesafenin kuş uçuşu 1.200 km civarında olduğu göz önüne alındığında deniz yolunun tercihten ziyade bir zorunluluk olduğu anlaşılmalıdır.¹⁰⁰

İnönü Muharebeleri Dönemi'nde deniz yoluyla İstanbul'dan Felah Grubu tarafından kaçırılarak gönderilen silah ve cephanе miktarı Tablo-5'te sunulmuştur:

Cinsi	Adet	Sandık
Piyade tüfeği	2.692	
Hafif makineli tüfek	28	
Ağır makineli tüfek	22	
Piyade fişеği		159
El bombası	27.650	16
75 mm sahra topu	16	
75 mm top mermisi	1.807	

Tablo-5: İstanbul'dan Anadolu'ya Gönderilen Malzeme Listesi¹⁰¹

Doğu Cephesi'nden 510 ton silah ve cephanenin ilkbahara kadar taşınması planlanmıştır. Bu silah ve cephanenin 150 tonluk kısmı Trabzon'a ve buradan deniz yoluyla Batı Cephesi'ne ulaştırılmıştır. Sekiz katile olarak yapılan bahse konu nakliyata yönelik seyir faaliyetlerine ait bilgiler Tablo-6'da sunulmuştur.¹⁰² Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürlüğü, Mart 1921'den itibaren Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne silah ve cephanе nakliyatının denizden yapılmasını istemiştir.¹⁰³

⁹⁸ Ahmet Timural, Rauf Atakan, Alişan Berkay ve Cevdet Timur; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 5 nci Kısım 2 nci Kitap Sakarya Meydan Muharebesi, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1973, s. 472.

⁹⁹ Coşkun Topal; "Doğu Harekâtı Sonrası Batı Cephesi'nin Lojistiği ve Karadeniz'in Güvenliği Sorunu", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 10, S 1, 2008, s. 111.

¹⁰⁰ Topal; agm., s. 105.

¹⁰¹ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 250.

¹⁰² Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 254-256.

¹⁰³ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 258.

Kafile No.	Gidiş	Yük miktarı (ton)	Gemi
1.	1-8 Şubat 1921	20	Gazal gemisi
2.	18-26 Şubat 1921	20	Gazal gemisi
3.	7-15 Mart 1921	20	Esmez motoru
4.	25 Mart-2 Nisan 1921	20	Gazal gemisi
5.	12-18 Nisan 1921	20	Esmez motoru
6.	28 Nisan-6 Mayıs 1921	20	Gazal gemisi
7.	16-24 Mayıs 1921	20	Gazal gemisi
8.	3-13 Haziran 1921	20	Gazal gemisi

Tablo-6: Doğu Cephesi'nden Gönderilen Malzeme Listesi¹⁰⁴

İnönü Muharebeleri öncesinde denizden lojistik destek faaliyetleri kısmen az olmasına rağmen donanmanın güçlendirilmesi ve Rusya'dan yardımların başlaması sonucunda denizden destek artarak devam etmiştir.

İnönü Muharebeleri neticesinde, yeni kurulan düzenli ordu birlikleri, asker ve silah sayısı açısından üstün düşman kuvvetlerini yenerek geri çekilmeye zorlamıştır. Kazanılan zaferler, başta Türk milletinin ordu ve Ankara Hükûmetine güveni arttırmış, ayrıca dünya kamuoyunda Türklerin özgürlükleri için mücadeleye devam edeceği şeklinde yorumlara neden olmuştur. Sovyet Rusya ile ilişkiler geliştirilmiş ve 16 Mart 1921 tarihinde Moskova Antlaşması hayata geçirilmiştir. İtilaf Devletleri içinde artan fikir ayrılıkları sonucunda, Fransa Ankara Hükûmetiyle görüşmelere başlamış, İtalyanlar ise Anadolu'daki askerlerini geri çekmiştir.¹⁰⁵

c. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri Dönemi'nde Denizden Lojistik Destek

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri Dönemi'nde Batı Cephesi'ne deniz yoluyla Doğu Cephesi'nden gönderilen malzeme listesi Tablo-7'de, İstanbul'dan Felah Grubu tarafından kaçırılarak gönderilen malzeme listesi Tablo-8'de ve Rusya'dan gönderilen malzeme listesi Tablo-9'da sunulmuştur:

¹⁰⁴ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 255-256.

¹⁰⁵ Ali İhsan Gencer ve Sebahattin Özel; Türk İnkılap Tarihi, DER Yayınları, İstanbul, 2015, s. 173, 177, 180.

Cinsi	Adet	Sandık
İngiliz piyade tüfeği	1.997	
Mavzer tüfeği	400	
Ağır makineli tüfek	8	
İngiliz piyade cephanesi		1.740
Osmanlı mavzer cephanesi		1.600
Fransız piyade cephanesi		658
Çeşitli top	32	
Rus sahra top mermisi	14.105	
Dağ top mermisi	2.749	
Osmanlı sahra top mermisi	1.388	
Osmanlı dağ top mermisi	1.040	

Tablo-7: Doğu Cephesi'nden Gönderilen Malzeme Listesi¹⁰⁶

Cinsi	Adet	Sandık
Piyade tüfeği	148	
Hafif makineli tüfek	5	
Ağır makineli tüfek	10	
Piyade fışeği	1.350.000	9.172
El bombası	31.080	
75 mm sahra ve dağ mermisi	11.110	132
Mantelli top mermisi	1.270	

Tablo-8: İstanbul'dan Gönderilen Malzeme Listesi¹⁰⁷

¹⁰⁶ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 309-310.

¹⁰⁷ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 311-312.

Cinsi	Adet	Sandık
Rus piyade tüfeği	11.920	
Avusturya piyade tüfeği	9.049	
Alman piyade tüfeği	902	
İngiliz piyade tüfeği	4.013	
Ağır makineli tüfek	99	
Hafif makineli tüfek	93	
Rus piyade cephanesi		9.062
Avusturya ve Fransız piyade cephanesi		6.564
Alman piyade cephanesi		842
Ağır makineli tüfek cephanesi		1.123
75 mm top mermisi	20.481	
75 mm Rus top mermisi	18.220	
88 mm İngiliz top mermisi	9.794	
105 mm obüs mermisi	9.175	

Tablo-9: Rusya'dan Gönderilen Malzeme Listesi¹⁰⁸

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri Dönemi'nde de donanmanın yetersizliği görölmektedir. Mevcut ulaştırma filosu, 1921 yılı başlarında Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı emrindeki Aydınreis ve Preveze gambotları, Şahin vapuru, Rüsumat No.4, Gazal römorkörü, Batum vapuru, Selamet ve Mebrûke motorları ile halk elindeki kayıklardan teşkil edilmiştir.¹⁰⁹

İnönü Muharebeleri sonrasında birliklerini takviye eden Yunan ordusu, temmuz ayında başlattığı harekât sonucunda Kütahya ve Eskişehir'i işgal etmiştir. Eskişehir'i geri almak için başlatılan Türk taarruzu Yunan birlikleri tarafından durdurulmuş, birlikler çok sayıda esir vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri neticesinde, Yunan

¹⁰⁸ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 315-316.

¹⁰⁹ Kâmil Önalp, Şadi Sükan ve İsmail Hakkı Alpay; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 4 ncü Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1974, s. 58.

kamuoyunda aşırı talepkâr bir hava oluşmuştur. Yunan ordusu, Türk ordusunun topyekûn imha edilmesi amacıyla Ankara'nın işgali için harekât hazırlıklarına başlamış, Eskişehir'in doğusunda 50 km uzunluğunda bir hat teşkil edilmiştir.¹¹⁰

ç. Sakarya Meydan Muharebesi Dönemi'nde Denizden Lojistik Destek

Sakarya Meydan Muharebesi hazırlıkları esnasında Batı Cephesi'nin silah ve cephane mevcudu Tablo-10'da sunulmuştur:

	1 Ağustos 1921	5 Ağustos 1921	23 Ağustos 1921
Piyade tüfeği	40.133	46.228	63.416
Ağır makineli tüfek	451	515	524
Hafif makineli tüfek	231	255	344
Çeşitli top	156	176	181
Uçak	-	-	2
Kılıç	118		1309

Tablo-10: Batı Cephesi'nin Silah Mevcudu¹¹¹

Sakarya Meydan Muharebesi Dönemi'nde deniz yoluyla Doğu Cephesi'nden gönderilen malzeme listesi Tablo-11'de, İstanbul'dan Felah ve M.M. Grupları tarafından kaçırılarak gönderilen malzeme listesi Tablo-12'de ve Rusya'dan gönderilen malzeme listesi Tablo-13'te sunulmuştur:

¹¹⁰ Ediz; age., s. 283-288.

¹¹¹ Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 5 nci Kısım 2 nci Kitap Sakarya Meydan Muharebesi, s. 478.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2024, Sayı 36: 151-191

Cinsi	Adet	Sandık
Çeşitli makineli tüfek	59	
Rus bomba topu	4	
Fransız piyade cephanesi		1.345
Rus berdanga cephanesi		163
İngiliz piyade cephanesi		2.285
Rus sahra top mermisi	1.240	
Dağ top mermisi	135	
Osmanlı sahra top mermisi	2.644	
Osmanlı dağ top mermisi	6.852	

Tablo-11: Doğu Cephesi'nden Gönderilen Malzeme Listesi¹¹²

Cinsi	Adet	Sandık
Piyade tüfeği	2.015	
Tabanca	8	
Bomba topu	4	
Çeşitli piyade fişegi	4.319.197	
El bombası	14.261	
75 mm dağ ve sahra topu	7	
Mantelli topu	35	
105 mm obüs topu	2	
75 mm top mermisi	1.482	66
Çeşitli top mermisi	2.546	169

Tablo-12: İstanbul'dan Gönderilen Malzeme Listesi¹¹³

¹¹² Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 342-343.

¹¹³ Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt; s. 344-345.

Cinsi	Adet	Sandık
Çeşitli tüfek	30.083	
Toplam piyade cephanesi		31.317
Makineli tüfek	207	
Çeşitli top	26	
Top cephanesi	21.267	

Tablo-13: Rusya'dan Gönderilen Malzeme Listesi¹¹⁴

Batı Cephesi birliklerinin 15 Haziran 1921'de 60.103¹¹⁵ tüfek mevcudu olmasına rağmen 27 Temmuz 1921'de bu sayı 40.133'e¹¹⁶ düşmüştür. Bahse konu rakamlar muharebeler esnasındaki silah kayıpları açısından örnek teşkil etmektedir.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılması hitamında Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürü Albay Muzaffer Bey (Tümgeneral Ergüder) tarafından idarî makamlara ve denizcilere bir genelge gönderilmiştir.¹¹⁷ Burada “*Bu zaferin kazanılmasında büyük şeref, düşman harp gemileri kontrolündeki Karadeniz’de, Batı Cephesi’ne silah ve harp malzemesi yetiştiren Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığına ait olduğu tebrikler ile bildirilir, keza aynı gayret gelecek için de talep edilir.*” sözleriyle takdirler ifade edilmiştir.

Sakarya Zaferi, Türklerin yüzyıllardır devam eden Batı karşısındaki gerileyişini durdurmuş, Türk milletinin kesin zafere olan inancını artırmıştır. Ayrıca Fransa ile Ankara Hükümeti arasında 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalanmış ve böylece Güney Cephesi'ndeki birliklerin Batı Cephesi'ne kaydırılması olanağı elde edilmiştir. Sovyet Rusya, Enver Paşa ve arkadaşlarına da destek veren ikircikli siyasetinden vazgeçerek Ankara Hükümetine desteğini artırmış, TBMM zaferin Başmimarını Mustafa Kemal Paşa'ya üstün askerî dehasından ötürü gazilik ünvanı ve mareşallik rütbesi vermiştir.¹¹⁸ Ankara Antlaşması, İngiltere ve Fransa arasında bir daha onarılamayacak görüş ayrılıklarının yüzeye çıkmasına neden olmuş, Orta Doğu'daki ittifakın çatlamasıyla sonuçlanmıştır.¹¹⁹

¹¹⁴ Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 347-348.

¹¹⁵ Türk İstiklal Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 4 ncü Kısım; EK-2

¹¹⁶ Türk İstiklal Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 4 ncü Kısım; s. 563.

¹¹⁷ İstiklal Harbi'nde Bahriyemiz; s. 118.

¹¹⁸ Gencer ve Özel; age., s. 185-187.

¹¹⁹ Salâhi R. Sonyel; Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003, s. 203.

d. Büyük Taarruz Dönemi Denizden Lojistik Destek

Bu dönemde İstanbul'dan malzeme kaçıran gemi listesi Tablo-14'te sunulmuştur:

Gemi Adı	Hareket Tarihi	Variş Limanı	Yükü
Ararat	5.11.1921	İnebolu	Cephane
Adana	1.12.1921	İnebolu	Cephane
Lâdil	30.1.1922	İnebolu	Cephane
Mersin	15.2.1922	İnebolu	Cephane
Ararat	1.3.1922	İnebolu	Cephane
Lâdil	6.4.1922	İnebolu	Eşya
Mersin	15.4.1922	İnebolu	Eşya
Ararat	15.5.1922	Zonguldak	Cephane
Lânkırı	12.5.1922	Samsun	Eşya
Lâdil	9.6.1922	İnebolu	Cephane ve eşya
Lâdil	19.7.1922	Samsun	Cephane
Lelet	2.8.1922	İnebolu	Eşya
Ararat	8.8.1922	İnebolu	Cephane
Adana	26.8.1922	Mersin	Eşya

**Tablo-14: İstanbul'dan Malzeme Kaçıran Gemilerin Listesi
(Kasım 1921-Eylül 1922)¹²⁰**

Türk ordusunun Büyük Taarruz başlangıcındaki silah mevcudu ile Millî Mücadele süresince İstanbul'dan deniz yoluyla kaçırılan malzeme miktarı denizden lojistik nakliyatın önemini belirtmek üzere Tablo-15'te sunulmuştur:

	Tüfek	Hafif makineli tüfek	Ağır makineli tüfek	Top	Uçak
Büyük Taarruz mevcudu	100.352	2.052	839	325	23
İstanbul'dan kaçırılan	82.749	610	290	111	24

Tablo-15: İstanbul'dan Kaçırılan Malzemenin Büyük Taarruza Etkisi¹²¹

¹²⁰ Müderrisoğlu; *age.*, s. 507.

¹²¹ Hergüner; *age.*, s. 55.

Büyük Taarruz ve sonrası dönemde deniz yoluyla Doğu Cephesi'nden gönderilen malzeme listesi Tablo-16'da, İstanbul'dan gönderilen malzeme listesi Tablo-17'de, İstanbul'dan Felah ve M.M. Grupları tarafından kaçırılarak gönderilen malzeme listesi Tablo-18'de ve Rusya'dan gönderilen malzeme listesi Tablo-19'da sunulmuştur:

Cinsi	Adet	Sandık
Fransız piyade mermisi		562
Rus sahra topu	2	
21 cm obüs	2	
Rus sahra top mermisi	42.780	
Rus dağ top mermisi	20.510	
Dağ top mermisi	4.932	
Japon tipi dağ top mermisi	7.922	
105 mm obüs mermisi	3.020	
150 mm obüs mermisi	2.400	
210 mm obüs mermisi	301	
Çeşitli piyade tüfeği	200	
İngiliz piyade cephanesi		4.574
Osmanlı mavzer cephanesi		524
Rus el bombası	58.720	
İngiliz el bombası	20.004	

Tablo-16: Doğu Cephesi'nden Gönderilen Malzeme Listesi¹²²

¹²² Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 398-399.

Cinsi	Adet	Sandık
Piyade tüfeği	179	
Hafif makineli tüfek	1	
Piyade cephanesi		2.797
Piyade cephanesi		2.652
El bombası	100	160
Dağ ve sahra topu	13	
Mantelli top	5	
150 mm obüs	4	
Uçaksavar topu	1	
75 mm top mermisi	186.503	
Mantelli top mermisi	3.873	
105 mm top mermisi	91.497	
Çeşitli top mermisi	26.468	

Tablo-17: İstanbul'dan Gönderilen Malzeme Listesi¹²³

Cinsi	Adet	Sandık
75 mm top mermisi	28.627	860
Çeşitli top mermisi	1.388	
150 mm obüs mermisi	84	
105 mm obüs mermisi	1.470	
Piyade tüfeği	662	
Çeşitli piyade fişeği	2.411.100	515
Çeşitli makineli tüfek	27	
El bombası	22.954	

Tablo-18: İstanbul'dan Gönderilen Malzeme Listesi (Büyük Taarruz Sonrası)¹²⁴

¹²³ Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 399-400.

¹²⁴ Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 500-503.

Cinsi	Adet	Sandık
15'lik Rus sahil topu	2	
15'lik Rus top mermisi	500	
Avusturya piyade cephanesi		479
105 mm obüs mermisi	1.960	
Avusturya top mermisi	235	
Çeşitli piyade tüfeği	288	
Rus piyade mermisi		283
Fransız top mermisi		6.402
İngiliz top mermisi	48	
Avusturya piyade mermisi		325
Belçika piyade mermisi		20
Osmanlı mavzer mermisi	7.500.000	8.382

Tablo-19: Rusya'dan Gönderilen Malzeme Listesi¹²⁵

Yukarıda verilen sayılara ilave olarak 19 Ekim 1921-14 Haziran 1922 tarihleri arasında Rusya'dan toplam 10.008 piyade tüfeği, 14.519 sandık piyade cephanesi, dokuz adet çeşitli makineli tüfek, 32 adet top, 33.159 atım top cephanesi Anadolu'ya gönderilmiştir.¹²⁶ Büyük Taarruz hazırlıkları döneminde taşınan top cephanesi önceki dönemlere göre gözle görülür seviyede artmıştır. Bu durum cephedeki genel taarruz hazırlıklarının hız kazandığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Almanya'dan Kasım 1921'de satın alınan 26 uçaktan 22'si, Rusya üzerinden Baltık Limanı'na oradan da trenle Novorosisk Limanı'na getirilmiştir. Bu uçaklar temmuz ayı sonuna doğru Şahin ve Trabzon vapurlarıyla Trabzon ve Samsun Limanlarına nakledilmiştir. Bunların yedek parçaları da Aydınreis gambotuyla getirilmiştir. Bu uçakların bir kısmı Samsun'dan cepheye gönderilmiş ve Büyük Taarruz' da görev yapmıştır.¹²⁷

¹²⁵ Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 405-406.

¹²⁶ Türk İstiklal Harbi VII nci Cilt; s. 406-408.

¹²⁷ Murat Köylü; "Milli Mücadele Dönemi'nde Türk-Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması", Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, C 3, S 5, 2016, s. 76.

e. Dönemin Önemli Deniz Olayları

Genelkurmay Başkanlığı, 12 Haziran 1921 tarih ve 5117 sayılı yazısıyla, Ankara Hükümetinin bahriye teşkilatı kadro sayısının az olması nedeniyle şimdiye kadar liman başkanlıkları ve mevcut gemilerde görevleri yerine getirebilecek yeterli sayıda deniz subayı bulunduğundan Anadolu'ya denizci subay geçişine son verilmesi ve İstanbul'daki Muavenet-i Bahriye Grubunun bütün çalışmasını ihtiyaç duyulan silah, araç ve gerecin sevki maksadıyla lojistik destekte yoğunlaştırmasını istemiştir.¹²⁸

Yunan gemileri 26 Mart 1921'den itibaren Karadeniz kıyılarına abluka uygulamaya başlamış, müteakiben Ereğli ve İnebolu'yu bombardıman etmiştir. Bunun üzerine TBMM, Karadeniz'i harp bölgesi ilan etmiştir.¹²⁹ ABD de Ankara'ya baskı oluşturmak maksadıyla Samsun'a bir savaş gemisi göndermiştir.¹³⁰ Aynı tarihlerde Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı, Genelkurmay Başkanlığının emri üzerine 3'üncü Kafkas Tümenini ve Giresun'da bulunan Giresun Millî Alayı'nın 1 ve 2'nci taburlarıyla dört top bataryasını Batı Cephesi'ne intikal maksadıyla Akçakoca'ya çıkararak güç aktarımı yapılmıştır.¹³¹

Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanı Binbaşı Fahri Bey, düşman ticaret gemilerini Rus karasuları dışında yakalamak için 1 ve 2 No.lu Motorgambotların komutasını kendi üzerine almak ve Şahin gemisini görevlendirmek maksadıyla izin istemiştir. Bu teklif 18 Mart 1922 tarihinde onaylanmıştır.¹³² Bundan kısa bir süre sonra Bahriye Dairesi, Binbaşı Fahri Bey'e Novorosisk'te bulunan ve İstanbul'a hareket üzere olduğu haber alınan Enosis isimli Yunan şilebinin ele geçirilmesini emretmiştir.

Enosis gemisinin ele geçirilmesi hitamında yapılan aramalarda gemide büyük miktarda değerli malzeme bulunmuştur. Kayıt altına alınan eşyanın değeri 200.000 lira olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bir gemi personeli serbest bırakılma koşulu ile gemide saklı altın ve değerli madenin yerini söylemiş, yapılan aramalarda kazanların içinde saklanmış 11 çuval altın bulunmuştur.¹³³ Bulunan altının değeri 500.000 lira olarak tespit edilmiştir.¹³⁴ 1 ve 2 No.lu

¹²⁸ Çoker; *age.*, s. 180.

¹²⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 3-28-5 (03.07.1921).

¹³⁰ Esat Arslan; "Amerikan İstihbarat Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı'nın Bunalım Dönemindeki Türk Dış Politikası ve Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'le Yapılan Görüşmeler", *Belleten*, C 62, S 234, 1998, s. 505.

¹³¹ Sabahattin Özel; *Millî Mücadele'de Trabzon*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s. 214.

¹³² *Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt*; s. 75.

¹³³ Sadi Borak; "Enosis'i Nasıl Zapt Ettik", *Hayat Tarih Mecmuası*, C 1, S 6, 1969, s. 82.

¹³⁴ Emrullah Nutku, *İstiklâl Savaşı'nda Denizciler*, der. Figen Atabey, Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, 2008, s. 91. *Işın; age.*, s. 99.

Motorgambotların subay ve erlerine sergiledikleri üstün gayret nedeniyle mükâfat verilmesi kararlaştırılmıştır.¹³⁵

Nisan 1922’de ordunun bir aylık giderinin 2.441.000 lira (bir aylık maaş 1.305.000 lira ve bir aylık iâşe 1.136.000 lira) olduğu¹³⁶ dikkate alındığında Enosis gemisinin ele geçirilmesinden sağlanan gelirin önemi daha net anlaşılmaktadır. (E) Tuğa. Cevat Ülmen anılarında, Enosis *gemisinden* çıkan altın ve mücevherin değerinin bir milyon lira olduğunu ifade etmektedir.¹³⁷ Trabzon ismi verilen gemi Millî Mücadele hitamında Karadeniz’de Batı Cephesi’ne nakliyatı şahsi gemileriyle destekleyen İbrahim Kalkavan’a uğradığı mağduriyeti gidermek amacıyla verilmiştir.¹³⁸

Ruslardan alınan mali yardımın, 11 milyon altın ruble ve 100.000 lira değerinde külçe altın olduğu kayıtlarda belirtilmektedir.¹³⁹ Halil Paşa’nın Temmuz 1920’de Moskova’dan beraberinde getirdiği 100.000 lira değerindeki külçe altın ile Maliye Bakanı Yusuf Kemal Bey’in 6 Ekim 1920 günü Moskova’dan dönerken getirdiği bir milyon altın rubleye Moskova Antlaşması gereğince verilen on milyon altın ruble eklendiğinde para yardımının 11 milyon altın ruble ve 100.000 lira değerindeki külçe altınlar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁰ On milyon ruble altı milyon liraya karşılık gelmektedir.¹⁴¹ Bahse konu altınların bir kısmı deniz yoluyla Anadolu’ya getirilmiştir.

Sonuç

Türk Millî Mücadelesi, büyük çoğunluğu düşman işgalinde olan vatan parçasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının önderliğindeki Türk milletinin tek yürek tek yumruk şeklinde varını yoğunu ortaya koyarak savaşması sonucunda galibiyetle sonuçlanmıştır. Türk milletinin büyük özveri ve fedakârlıklarla teşkil ettiği kara ordusu tüm cephelerde düşmanla girdiği muharebelerden zaferle çıkmıştır. Zaferin kazanılmasına giden süreçte ordunun lojistik desteğinin sağlanması galibiyetin anahtarı, asıl muharebelerin gerçekleştiği Batı Cephesi ise Millî Mücadele’nin kilit noktası olmuştur.

¹³⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 20-52-4 (15.08.1926).

¹³⁶ Tahsin Ünal; “Millî Mücadele’de Ekonomik Durum”, Türk Kültürü, Cilt X, S 118, Ağustos 1972, s. 966.

¹³⁷ Cevat Ülmen; Kurtuluş Savaşında Karadeniz, İstanbul, Deniz Matbaası, 1943, s. 16.

¹³⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0/ Muamelat Genel Müdürlüğü, 169-177-15 (Dosya Ek 181) (10.02.1943).

¹³⁹ Müderrisoğlu; *age.*, s. 546.

¹⁴⁰ Müderrisoğlu; *age.*, s. 546 (bir Rus altını=750 kuruş).

¹⁴¹ Ülkü Çalışkan; “Kurtuluş Savaşı’nda Sovyet Rusya’nın Mali ve Askerî Yardımları”, Karadeniz Araştırmaları, S 9, 2006, s. 45.

Batı ve Güney Anadolu'nun düşman işgali altında olması, kara ve demir yolu altyapısının son derece zayıf ve mesafelerin uzun olması nedeniyle deniz yolu lojistik destek için ana güzergâh haline gelmiştir. TBMM bünyesinde teşkil edilen Umur-u Bahriye Müdürlüğü, denizden lojistik nakliyatın esas planlayıcısı olarak görevlendirilmiş, burada görev yapan deniz subaylarının üstün gayretleriyle planlama ve icrada aksaklığa mahal verilmemiştir.

Denizden taşınan harp malzemesinden yalnızca piyade tüfeği mevcutları dikkate alındığında; İnönü Muharebelerindekinin %8'i, Kütahya-Eskişehir Muharebelerindekinin %39'u, Sakarya Meydan Muharebesindekinin %68'i denizden taşınmıştır. Top sayıları açısından bakıldığında İnönü Muharebelerindekinin %10'u, Sakarya Meydan Muharebesindekinin %50'si deniz yoluyla nakledilmiştir. Burada, İnönü Muharebeleri Dönemi hariç diğer muharebeler için muharebeler devam ettikçe bir önceki dönemde denizden taşınan ve bir sonraki döneme devreden silah mevcutlarının tespiti mümkün olmadığından, yapılan hesapta, iki muharebe dönemi arasındaki nakliyat miktarları ve cephe silah mevcutları esas alınmıştır. Buradan, muharebelerin cereyan ettiği dönemdeki denizden taşınmış silah miktarlarının, yukarıdaki istatistiki hesaptan çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun yanında Büyük Taarruz başlangıcında Batı Cephesi'nde ordunun elinde 103.264 tüfek bulunduğu ve sadece İstanbul'dan kaçırılan tüfek sayısının 82.749 olduğu dikkate alındığında, istatistiki olarak Büyük Taarruz'da ordunun elindeki tüfeklerin %80'inin denizden nakledildiği görülmektedir. Ayrıca Millî Mücadele süresince Batı Cephesi'ne denizden taşınan tüfek sayısının 150.000'e ulaştığı kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Millî Mücadele'nin zor şartlarda devam ettiği ve mali bunalım nedeniyle Hükümetin çıkmazda olduğu bir zamanda Enosis şilebinden ele geçirilen altın ve mücevherler Büyük Taarruz hazırlıkları sürecinde önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca Samsun Ganâim Mahkemesinin kurulması ölüm kalım mücadelesi esnasında dahi uluslararası hukuka uygunluk ve meşruiyet konusunda TBMM'nin hassasiyetini göstermektedir.

Millî donanmanın gerçekleştirdiği önemli faaliyetlerden biri de denizden güç aktarımı olmuştur. Doğu Cephesi'nde Ermenilerin kesin olarak yenilgiye uğratılmasından sonra bu bölgede bulunan birliklerimiz, deniz yoluyla Batı Cephesi'ne intikal ettirilerek Sakarya Meydan Muharebesi'nde savaşmıştır. Düşman gemilerinin karakol faaliyetlerine rağmen personel naklinde hiçbir zayıf verilmemiştir.

Sonuç olarak Millî Mücadele süresince asker ve sivil Türk denizcileri, denizden yapılan lojistik nakliyatla büyük miktarda harp malzemesinin Batı

Cephesi'ne ulaştırılmasını sağlayarak galibiyetin kazanılması ve vatanın dūřmandan temizlenmesinde hayati rol oynamıştır.

Denizcilerin zaferdeki rolü bizzat Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından 1 Mart 1923 tarihli meclis açılış konuřmasında¹⁴²

“Dūřmanın ablukası ve malik olduęu vesait-i bahriyesine raęmen mensubin-i bahriyemiz birkaç gemi ile harikalar gōstererek hiçbir řeyi zayi etmeksizin nakliyat-ı bahriyeyi temin eylemek suretiyle meřkūr (teřekküre deęer) hizmetler ifa etmiřlerdir.” řeklinde ifade edilmiřtir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 1-17-20 (31.10.1920).

30-10-0-0/ Muamelat Genel Mūdūrlūęü, 140-6-29 (Dosya Ek 137) (05.11.1945).

30-10-0-0/ Muamelat Genel Mūdūrlūęü, 169-177-15 (Dosya Ek 181) (10.02.1943).

30-10-0-0/ Muamelat Genel Mūdūrlūęü, 171-186-28 (Dosya Ek 182) (10.07.1946).

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 3-28-5 (03.07.1921).

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 1-7-2 (Dosya Ek 245-103) (20.07.1920).

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 21-61-1 (Dosya Ek 232-53) (26.09.1926).

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 20-52-4 (15.08.1926).

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 20-52-5 (15.08.1926).

30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 6-43-12 (07.01.1923).

¹⁴² Atatürk'ün TBMM'nin 1'inci Dōnem 4'üncü Yasama Yılına Açılış Konuşması, 1 Mart 1923, (<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c028/tbmm01028001.pdf>) (Erişim tarihi: 1.5.2024)

Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE)

110-9-1-11/ ATATÜRK Koleksiyonu (1905-1980), 24-0-67 (2.1.1920).

110-9-1-11/ ATATÜRK Koleksiyonu (1905-1980), 28-0-130 (29.4.1920).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

DH.İ.UM.EK., 49-73 (H-08-04-1337).

Basılı Eserler

AKŞİN, Sina; Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

ARSLAN, Esat; “Amerikan İstihbarat Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı’nın Bunalım Dönemindeki Türk Dış Politikası ve Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey’le Yapılan Görüşmeler”, Belleten, C 62, S 234, 1998, s. 495-528.

ATABEY, Figen; Karadeniz’de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Millî Mücadele Dönemi), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.

BAL, Nurcan; E. Gv. Alb. Abdurrahman Benlioğlu’nun Hatıraları, İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 2004.

BAYAR, Methi; İstiklal Savaşında Türk Denizcileri, Ankara, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi Amirliği, 2004.

BAYAT, Mert; “Atatürk’ün Deniz Stratejisi”. Harp Akademileri Bülteni. S 160, 1988, Özel Bülten Eki.

BESBELLİ, Saim ve İhsan Göymen; Türk İstiklâl Harbi V nci Cilt Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1964.

BORAK, Sadi; “Enosis’i Nasıl Zapt Ettik”, Hayat Tarih Mecmuası, C 1, S 6, 1969, s. 77-82.

BÜYÜKTUĞRUL, Afif; Osmanlı Deniz Harp Tarihi Cilt: 5, İstanbul, Deniz Basımevi, 1977.

_____; Büyük Atamız ve Türk Denizciliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1969.

ÇALIŞKAN, Ülkü; “Kurtuluş Savaşı’nda Sovyet Rusya’nın Mali ve Askerî Yardımları”, Karadeniz Araştırmaları, S 9, 2006, s. 35-54.

ÇAPANER, Nahit; Kurtuluş Savaşı’nda Deniz Kahramanları, İstanbul, Deniz Matbaası, 1943.

ÇOKER, Fahri; Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler, Ankara, Dz.K.K.İği Karargâh Basımevi, 1994.

_____ ; Deniz Harp Okulumuz, İstanbul, Deniz Basımevi, 1984.

DAĞTEKİN, Hüseyin; “İstiklâl Savaşı’nda Anadolu’ya Kaçırılan Mühimmat ve Askerî Eşya Hakkında Tanzim Edilmiş Mühim Bir Vesika”, Tarih Vesikaları, C 1, S 16, 1955, s. 9-16.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstiklâl Harbi’nde Bahriyemiz, (Yay. haz.: Soner Polat, Figen Atabey ve Akın Özdemir), Ankara, Deniz İkmal Grup K.lığı Basımevi, 2003.

EDİZ, İsmail; Diploması ve Savaş, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015.

ERCAN, Tevfik; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 2’nci Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi,1999.

ERKAL, Şükrü; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923) IV ncü Cilt I nci Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1984.

GENCER, Ali İhsan ve Sabahattin Özel; Türk İnkılâp Tarihi, DER Yayınları, İstanbul, 2015.

Genelkurmay Başkanlığı, Arşiv Belgeleriyle Rum Faaliyetleri 1918-1922 C 1, Yay. haz. Ahmet Tetik, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2009.

GÜNEŞ, İhsan; “Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 4, S 12, 1988, s. 763-782.

HERGÜNER, Mustafa; Kurtuluş Savaşı’nda Denizciliğimiz, Türkiye Denizciler Sendikası, İstanbul, 1992.

IŞIN, Mithat; İstiklâl Harbi Deniz Cephesi, İstanbul, Deniz Basımevi, 1946.

İNALCIK, Halil; Akademik Ders Notları, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

KILIÇ, Selda; “İstiklal Harbi’nde Sovyetler Birliği’nden Gelen Yardımlar”, DTFC Dergisi, C 56, S 1, 2016, s. 124-143.

KARADOĞAN, Umut C.; “Millî Mücadele Yıllarında Türk Bahriyesinin Durumu ve Faaliyetleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 27, S 81, 2011, s. 603-650.

KORAL, Necmi, Remzi Önal, Rauf Atakan, Nusret Baycan ve Selahattin Kızılırmak; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik X uncu Cilt, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985.

KÖYLÜ, Murat; “Millî Mücadele Dönemi’nde Türk-Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması”, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, C 3, S 5, 2016, s. 65-90.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin; Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990.

MÜTERCİMLER, Erol; Kurtuluş Savaşına Denizden Gelen Destek ve Kuvayı Milliye Donanması, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

NUTKU, Emrullah; İstiklal Savaşı’nda Denizciler, der. Figen Atabey, Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, 2008.

OKUR, Mehmet; “Karadeniz Bölgesi’nde Millî Mücadele’nin Örgütlenmesi: Sivil ve Askerî Teşkilatlanmalar”, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, C 6, S 10, 2020, s. 191-214.

ORHAN, M. Celaleddin; Bir Bahriyelinin Anıları, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001.

ÖNALP, Kâmil, Şadi Sükan ve İsmail Hakkı Alpay; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 4 ncü Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1974.

ÖNALP, Kâmil; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 3 ncü Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1966.

ÖZEL, Sabahattin; Millî Mücadele’de Trabzon, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

ÖZLÜ, Hüsnü; “İstiklal Savaşı’nda Bir Yol: İstiklal Yolu ve Kastamonu Bölgesindeki Lojistik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi”, Savunma Bilimleri Dergisi. C 18/2, S 36, 2019, s. 155-181.

POLAT, Hasan Ali ve Osman Akandere; “Karakol Cemiyeti Liderlerinden Galatalı Şevket Bey’in Hayatı ve Millî Mücadele’deki Hizmetleri”, Tarih İncelemeleri Dergisi, C 36, S 2, 2021, s. 643-673.

PULTAR, Mustafa; Denizlük Büyük Deniz Sözlüğü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2022.

SANAL, Mithat; “Millî Mücadele’den Bir Yaprak”, Hayat Tarih Mecmuası, C 2, S 8, 1968, s. 28-34.

SONYEL, Salâhi R.; Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

_____, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Cilt 2, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003.

ŞAVKILI Cengiz, Oğuz Köşeler; “Millî Mücadele’nin Batı Cephesi’nde Levazım ve İkmal Faaliyetleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 24, S 100, 2022, s. 22-37.

TEVETOĞLU, Fethi; Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

TİMUR, Cevdet, Rauf Atakan, Alişan Berktaş ve Veli Ertekin; Türk İstiklâl Harbi VII nci Cilt İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1975.

TİMURAL, Ahmet, Rauf Atakan, Alişan Berktaş ve Cevdet Timur; Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 5 nci Kısım 2 nci Kitap Sakarya Meydan Muharebesi, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1973.

TOPAL, Coşkun; “Doğu Harekâtı Sonrası Batı Cephesi’nin Lojistiği ve Karadeniz’in Güvenliği Sorunu”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 10, S 1, 2008, s. 104-116.

TURAN, Refik; “Millî Mücadele’de İnebolu-Kastamonu-Ankara Hattı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 15, S 44, 1999, s. 693-699.

ÜLMEN, Cevat; Kurtuluş Savaşında Karadeniz, İstanbul, Deniz Matbaası, 1943.

ÜNAL, Muharrem Selçuk; “Türk Kurtuluş Savaşı’nda Türk-Sovyet Yakınlaşması ve Moskova Antlaşması”, Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, C 5, S 1, 2023, s. 1-42.

ÜNAL, Tahsin; “Millî Mücadele’de Ekonomik Durum”, Türk Kültürü, Cilt X, S 118, Ağustos 1972, s. 952-988.

ÜNALP, Fatma Rezzan; “Türk İstiklal Harbi’nde Batı Cephesi Tayyare Bölükleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C 38, S 105, 2022, s. 55-100.

YAMAN, Ahmet Emin; “Kurtuluş Savaşı Ekonomisi ve Maliyesi”, Atatürk Yolu Dergisi, C 3, S 12, 1993, s. 417-428.

YAVUZ, Resul; “Millî Mücadele’nin Başlarında İngiliz İstihbarat Servisinin Trabzon’daki Faaliyetleri”, Karadeniz Araştırmalar Enstitüsü Dergisi, C 3, S 4, 2017, s. 113-150.

İnternet Kaynakları

(<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c028/tbmm01028001.pdf>), (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Atatürk’ün 1 Mart 1923 tarihindeki Meclis Açılış Konuşması), (Erişim tarihi: 20.1.2024).

(<https://sozluk.adalet.gov.tr/enterne>) (Erişim tarihi: 8.10.2024).